

JURIIDILINE AJAKIRI

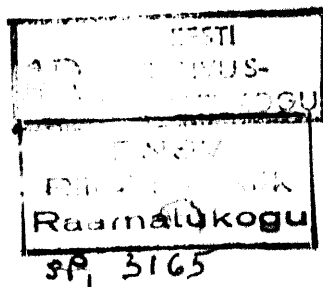

Spetsiaalne fond

ÕIGUS

VIIETEISTKÜMNES AASTAKAIK

1934. a.

TOIMETUS:

R. Rägo (peatoimetaja), E. Ein, K. Grau, T. Grünthal,
A.-T. Kliimann, H. Kristal, E. Maddison, A. Palvadre,
K. Parts, J. Uluots, A. Mägi (toimetuse sekretär).

Väljaandja: Tartu Õigusteadlaste Selts.

Riigivanema asendus.

A.-T. Kliimann.

§ 1. Riigivanema asendust sättivaid õigusallikaid. — I. Asendusorganid: § 2. Asendusinstituut. § 3. Asendatav organ. § 4. Asendav organ. — II. Asendusjuhud: § 5. Ametivakantsus. § 6. Ametitakistus. — III. Asendava organi pädevus: § 7. Ühtivaid õigusi ja kohuseid. § 8. Kustuvaid õigusi ja kohuseid. § 9. Siirdamatud õigused. — IV. Asendusajavahemiku õiguslik kord: § 10. Asendusajavahemiku keskhalduse süsteem. § 11. Asendusajavahemiku parlamentarism.

§ 1. Riigivanema asendust sättivaid õigusallikaid. — Eesti riigi- ja haldusõiguslike küsimuste sarjas on Riigivanema asendamise probleem erikordse tähtsusega. See probleem evib suurt aktuaalsust Eesti riigi põhikorraõiguse iseärasuste selgitamise mõttes. Tema teatavaviisilisest lahendamisest sõltub täiel määral asendusajajärgu õiguslik kord, mis erineb kahtlemata suuresti tavalisest, pääsegu mistahes teoreetiline vaatekoht ses küsimuses tegelikult kehtima¹.

Riigivanema asendamist sättivas õiguses on esimeseks olulisemaks küsimuseks, milline on asendava organi juriidiline kvalifikatsioon. Teiseks on eriliselt tähtis määratella neid juhtumeid, mil Riigivanemat tuleb asendada. Kolmandaks põhiliseks küsimuseks Riigivanema asendamisloos on see, millised on need ülesanded, mida vastav asendav organ on kohustatud ja õigustatud sooritama asendusajavahemikus. Ning lõppeks on vaja määrata neid põhimõtteid, millele asendusajavahemiku õiguslik kord tugineb².

Eelloendatud küsimusi käsitlevaid õigusallikaid on kaht liiki. Üks liik neist on antud probleemiga seondatult otse-

¹ Vt. lähemalt Carlo F. Ferraris, *Diritto amministrativo*, Vol. pr., Padova 1922, lk. 197 jj. — Carl Walther, *Das Staatshaupt in den Republiken*, Breslau 1907, lk. 170 jj. — Hans Georg v. Ribbeck, *Kaiser, Reichspräsident und U. S. A. präsident*, Berlin-Leipzig 1930, lk. 30 jj. — P. Chimienti, *Droit constitutionnel italien*, Paris 1932, lk. 425 jj. — Ludwig Adamovich, *Grundriss des tschechoslowakischen Staatsrechts*, Wien 1929, lk. 135 jj. — Gerhard Anschütz, *Die Verfassung des Deutschen Reichs*, Berlin 1928, lk. 70 jj. — W. Burckhardt, *Kommentar der Schweizerischen Bundesverfassung*, Bern 1931, lk. 706 jj.

² Samu küsimusi lähemalt Ferraris, *op. cit.*, lk. 198 jj.

selt. Sellekohased normid tulevad käsitlusse sel kujul, nagu need on vastavais õigusallikais sõnastatud. Teine liik õigusallikaid aga on asendusküsimustega seonduvad kaudselt. Nagu see selliste kaudsete allikate puhul on tavaline, nende sätteid ei saa rakendada nii, nagu nad on sõnastatud, vaid vastavalt sellele, kuidas see oleks mõeldav otseste allikate mõtte järgi. Kui aga seda lubab otseste allikate normistik, võib faktiliselt ka kaudne norm rakendada sellises sisus, nagu ta on avaldunud vastava allika sõnastuses.

Otseste õigusallikate seas on mainida eeskätt Ps-e 59. §-i tema oktoobriredaktsioonis³. Selle paragraafi lõpplõige nimetab asendava organi, loendab asendusjuhud ning annab võtme asendava organi juriidilise kvalifikatsiooni määramiseks.

Teise allikana esineb ses küsimuses Valitsemist korraldav seadus⁴, mille ülesandeks on muu seas konkretiseerida Ps-e eelmaintud paragraafi sätteid. Otseste allikate mõttes on Valitsemist korraldavast seadusest arvestada vaid tema 2. ja 24. paragraafi⁵. 2. § käsitleb asendamismenetlust ning asendava organi astumist Riigivanema kohuste täitmisele. 24. §-st evib antud küsimuses tähtsust vaid tema teine lõige, mis puudutab asendava organi aktide kontrasignatsiooni.

Õeldust nähtub, et Valitsemist korraldav seadus ei lahenda kaugeltki mitte kõiki Riigivanema asendamisega seonduvat küsimusi. Ta sisaldab sedavõrt vähe sätteid, et ta ei suuda täita oma ülesannet olla Ps-e sellekohaseid norme konkretiseerivaks aktiks. Kui jätta arvestamata 2. §-s lahendatud küsimus asendava organi astumisest Riigivanema kohuste täitmisele, Valitsemist korraldav seadus ei lisanda midagi konkreetsemat Ps-e 59. §-i lõpplõike sisule. Tema 24. § aga ei tõlgenda PS-e vastavaid norme vähimalgi määral. Pealegi vajab selle paragraafi sisu Ps-le vastavuse mõttes suurt korrektuuri⁶.

³ RT 1933, 86, 628, I.

⁴ RT 1934, 5, 36.

⁵ *L. cit.*, I.

⁶ Esiteks, Peaminister ei või olla ühtaegu ka mõne ministeeriumi juht. Valitsemist korraldava seaduse sellekohane säte on PS-e mõttega vastuolus. Teiseks tuleb tühiseks tunnistada samal põhjusel ka nõue, mille kohaselt Peaministri asendaja kontrasigneerib Riigivanema neid akte, milliseid enne asendamisele asumist kontrasigneeris Peaminister ise. — Vrd. ka *L. cit.*, I, § 20.

Kuid kaudse allika mõttes Valitsemist korraldava seadus evib tähtsust peamiselt oma 1., 2. ja 3. peatüki näol, käsitledes ses osas Riigivanema, Vabariigi Valitsuse ja Peaministri pädevust. Kaudsete allikate sarjas on aga esijoones arvestada Ps-e kõigi normistikkude süsteemi meie õigusliku korra üldbaasina. Erilist tähtsust evivad aga Ps-e need paragraafid, mis määravad asendatava ja asendava organi õiguslikku ilmet ning piiritlevad nende pädevust. Konkreetselt on sellistest loendada 41., 42., 53., 59., 64., 69., 70., 80., 81. ja 82. §-i. Neis sisalduva normimaterjali põhjal on võimalik määrata asendusorganite juriidilist kvalifikatsiooni ning selgitada asendava organi kohuseid ja õigusi.

I. Asendusorganid.

§ 2. Asendusinstituut. — Organ, keda ollakse õigustatud ja kohustatud asendama, on asendatav organ. Organ, kes on õigustatud ja kohustatud teist asendama, on asendav organ. Asendatav ja asendav organ mõlemad koos on asendusorganid. Asendusorganitena funktsioneerivate isikute vaherkorda, pädevust ja asendamismenetlust korraldavad normistikud moodustavad omaette iseseisva õigusliku instituudi.

Selle instituudi juriidiline struktuur ei evi kõigis riiges ühtlast ilmet. Struktuursed erinevused on tingitud neist erisulistest üldistest põhimõttest, millele teatav maa on oma asendusinstituudi rajanud.

Asendusinstituudis moodne õigusteadus tunneb osaasenduse ja täisasenduse põhimõtet⁷.

Täisasenduse korral asendav isik lakkab funktsioneerimast asendava organina ning muutub asendatava organina funktsioneerivaks isikuks. Tema asendava organi pädevus kaob. Viimast asendab asendatava organi pädevus. Asen-

⁷ Moodsas kirjanduses asendusinstituuti käsitletakse nn. suplettsi- ja substitutsiooninstituudi näol. Vt. selle kohta lähemalt Ferraris, *Nozione della supplenza, della delegazione, della prorogazione, della sostituzione* i. op. cit., lk. 197 jj. — Suplettsi all mõistab Ferraris, *op. cit.*, lk. 198, „la designazione fatta dalla legge del funzionario che deve esercitare l'ufficio: così per malattia od assenza“. Substitutsiooniga aga on tegemist, kui „pell'irregolare funzionamento di un organo amministrativo (intesa la parola in senso lato) si affidano le attribuzioni di questo in parte o in tutto ad altro organo amministrativa“. Vt. *op. cit.*, lk. 208.

dav isik astub asendamismenetluse teel kõigisse asendatava organi õigustesse ja kohustesse nende täies sisus ja ulatuses⁸.

Täisasenduse põhimõtte järgi asendava organi isik võrdub täpsalt asendatava organi isikuga. Ainuke vahe, mis tuleb nähtavale nende iseloomustuses, on see, et asendatava organi isik on loodud normaalses menetluses ja on määratud ametisse normaalseks ametikestuseks, kuna aga asendava organi isik tekib ebatavalistel asendusjuhtudel ning funktsioneerib ajutiselt normaalse korra ennistumiseni⁹.

Siit nähtub, et oma õigustes ja kohustes mõlemad asendusorganid on täisasenduse korral puhtad võrdkujud.

Teisiti on lugu asendusinstituudiga neis mais, kus ta on rajatud osaasenduse põhimõttele. Seal asendusorganid ei ole teineteise suhtes võetuna iialgi võrdkujud. Nimelt asendav organ ei evi kunagi kõiki neid õigusi ja kohuseid, milliseid evib normaalseis tingimuis asendatav organ.

Osaasenduse korral asendav isik ei lakka funktsioneerimast asendava organina ega muutu asendatava organina funktsioneerivaks isikuks, nagu see toimub täisasenduse puhul. Asendava organi enese pädevus sel korral säilib. Sellele aga lisandub veel ülesandeid asendatava organi pädevusest.

Millisel määral asendav organ täidab asendatava ülesandeid osaasenduse korral, oleneb sellest, millises õiguslikus vahekorras asetsevad asendusorganid. See vahekord võib olla nii sätitud, et tema tõttu teatavad asendusorganite õigused ja kohused fusioneeruvad, teised aga kahanevad või koguni kustuvad. Sest nähtub, et osaasenduse korral on tarvidus fikseerida asendusorganite omavahelisi suhteid.

Eesti asendusinstituudis on asendatavaks organiks Riigivanem. Asendavaks organiks on põhiseaduslikult ette nähtud Peaminister.

Kui eesti asendusinstituut oleks rajatud täisasenduse põhimõttele, siis asendusjuhtudel ametisolevast Peaministrist saaks täisvoliline Riigivanem. Selline Peaminister astuks Valitsemist korraldava seaduse 2. §-s ette nähtud menetluskorras Riigivanema kõigisse ülesandesse. Ta oleks

⁸ Vrd. Ferraris, *op. cit.*, lk. 198 jj.

⁹ Vrd. Ferraris, *ib.*

õigustatud ja kohustatud kõigeks selleks, milleks tavalistes tingimustes on volitatud Riigivanem.

Et eesti riigi- ja haldusõiguses võiks olla tegemist täis-asendusega, oleks tarvis, et PS sisaldaks sellepõhimõttelisi normistikke. Esiteks oleks vaja, et leiduks säte selle kohta, et ametisolev Peaminister on Riigivanema seaduslik kandidaat asendusjuhtudeks. Teiseks oleks vaja, et PS sisaldaks normi uue Peaministri määramisest lahkuva asemele.

Eelmärgitud õigusallikate sisu analüüs aga osutab, et eesti õiguses täis-asenduse põhimõtteid ei sisaldu. Küll aga kajastub PS-e 59. §-i viiendas lõikes vastupidine vaatekoht, mille on võtnud omaks¹⁰ ka ~~see~~ paragraafi konkretiseerida tahtva Valitsemist korraldava seaduse 2. ja 24. §. Neist allikaist nähtub, et Peaminister on asendusjuhtudel vaid Riigivanema ülesannete täitjaks. Ta ei muutu Riigivanemaks. Peaminister asendava organina jääb Peaministriks edasi. Ainult tema pädevus sel korral suureneb. Ta võtab oma senistele ülesannetele lisaks veel Riigivanema ülesannete täitmise. Uut Peaministrit järelikult ei tule sel korral mitte määrata¹¹.

PS-e vastavate normistikkude alusel on konstateerida, et eesti asendusinstituut on rajatud osa-asenduse printsiibile. Nagu juba ülemal tähendatud, osa-asenduse korral asendusorganid ei ole kunagi võrdkujud. Järelikult ka Peaminister Riigivanema kohuste täitjana ei ole sama, mis Riigivanem. Ühelt poolt, Riigivanema ülesandeid läitev Peaminister täidab ka oma ametikohuseid. Teiselt poolt, osa-asenduse põhimõtte alusel teotsev Peaminister ei või evida kõiki neid õigusi, mida tavaliselt evib Riigivanem ise. Millisel määral Peaminister saab teostada Riigivanema funktsioone, oleneb neist muudatustest, mis tekivad aktiivse keskhalduse süsteemis pärast seda, kui Peaminister on asunud asendama Riigivanemat. Seks, et võidaks neid muudatusi fikseerida, on vaja täit ülevaadet asendusorganite vastastikusest positsioonist enne asendusjuhtude tekkimist. Seda positsiooni määritletakse kummagi asendusorgani juriidilise kontseptsiooni

¹⁰ Kuigi mitte konsekventselt. — Vrd. *nota* 6, viimane lause.

¹¹ Kontrasignatsiooni alal on asendusjuhtudeks siiski Peaministrile määratud järglaseks tema tavaline asendaja. — Vt. RT 1994, 5, 36, I, § 24. teine lõige.

varal, milles rõhutatakse neid tunnuseid, mis markantsemalt eraldavad kummagi asendusorgani pädevust ja ühtlasi määravad nende jõuastenduse aktiivse keskhalduse organite süsteemis.

§ 3. Asendatav organ. — Asendatav organ Riigivanem on PS-e järgi see, kes „rahvaesindajana teostab riigi kõrgemat valitsemisvõimu“¹².

Selles lauses on antud Riigivanema põhiseaduslik legaaldefinitsioon. Et evida selgust sellise dogmaatilise määrangu iseloomust, on vaja võtta tema üksikud sisusised analüütilisele vaatlusele.

Riigivanema põhiseaduslikus definitsioonis esineb kaks näiliselt erilaadset tunnust. Üheks selliseks oleks Riigivanema võime olla „rahvaesindaja“ ja teiseks tunnuseks oleks tema võime olla „riigi kõrgema valitsemisvõimu“ teostaja.

Kõigepealt on selgitada küsimus, mida tuleb põhiseadusliku „rahvaesindaja“ all mõista. On vaja teada, kas PS mõtleb rahvaesindaja all erilisi organeid ja organite erilist kvalifikatsiooni või tähistab ta selle väljendi abil vastavate organite erilist normatiivset sidet oma esindatavatega.

Peale Riigivanema esineb PS-s rahvaesindajana veel Riigikogu¹³. Nagu see nähtub neid organeid käsitlevaist normistikest, rahvaesindaja tiitlil on vaid puhtdeklaratiivne tähtsus. „Rahvaesindaja“ ei tähenda mingit erilist juriidilist kvalifikatsiooni. PS ei konstrueeri selle tunnuse alusel mingisuguseid organite eriliike. PS ei tee nimelt õiguslikku vahet organite vahel, millest ühed oleksid „rahvaesindajad“ ja teised seda ei oleks. Ses mõttes „rahvaesindaja“ tunnus ei evi mingit normatiivset sisu.

Demokratismi ideoloogia vaatekohast rahvaesindaja tiitel ei pälvi tähelepanu ka erilise poliitilise tunnusena. Esiteks ei oleks selle alusel võimalik eraldada Riigivanemat Riigikogust, hoolimata sellest, et kumbki neist teotseb erifunktsiooni alal. Riigivanem teostab kõrgemat valitsemisvõimu. Kuid ega Riigikogu pole ju valitsemisfunktsiooni teos-

¹² PS § 57.

¹³ PS § 35: „Rahvaesindajana teostab riigi seadusandlikku võimu Riigikogu.“

tamisest täiesti välja lülitatud. Riigikogu peamiseks ülesandeks on seadusandlustegevus. Kuid ega Riigivanemgi pole sest tegevusest täiesti kõrvaldatud.

Teiseks, neis mais, kus kehtib demokratism, on iga organ põhimõtteliselt juba rahvaesindaja. Rahvaesindajaks võidakse tituleerida seal iga organit, hoolimata sellest, kas õigusallikais vastavat väljendit on tarvitatud või mitte. Järelikult demokraatiais rahvaesindustiitel ei võimalda erilaadsete organite vahel teha mingit õiguslikku vahet.

Teatavate organite rahvaesindaja-tunnus võib rohkeimalt viidata sellele, et nad on valitavad organid. Ka Riigivanem on valitav ja nimelt plebistsitaarselt valitav, s. o. hääleõiguslike kodanikkude kogu poolt ametisse määratav organ¹⁴. Kuid valimisakt kui ametisemääramise toiming ei iseloomusta vastavat organit ennast. Nagu nähtub PS-e 35. ja 57. §-st, Riigikogu ja Riigivanem on otseselt valitavad ja seega on nad mõlemad võrdselt rahvaesindajad, kuid evivad selle man siiski sootuks erinevat asendit teiste organite seas.

Valimisakt ei loo ka mingit normatiivset sidet Riigivanema ja aktiivkodanikkonna vahel. „Rahva“ ees Riigivanem on ju täiesti vastutamatu. Tema ja rahva vahekorra PS on rajanud dualismi printsiibile¹⁵. Riigivanemat „rahvaesindajana“ ei saa rahvas mitte juhtida. Riigivanem pole üldse mitte juhitav, on aga ise juhtiv isik. Riigivanem rahvaesindajana tegelikult ei olegi rahva esindaja. Tõeliselt ta on rahva käskija ja rahva saatuse omavoliline määraja. Mitte rahva soovid, vaid PS on selleks, mis Riigivanema sihte normatiivselt tähistab. Miljoni isiku soove tegelikult ei saagi võtta kokku ainsa isiku tahtmusse. Rahvaesinduse idee on sellepärast vaid sisutu poliitiline fiktsioon ning asjatu normatiivne pettepilt, mida ei tule juristil arvestada.

Samavõrt deklaratiivne, nagu rahvaesindustiitelgi, on ka celesitatud leaaldefiniitsiooni teine tunnus — Riigivanema võime olla „riigi kõrgema valitsemisvõimu“ teostaja. Eesti aktiivse keskhalduse süsteemis teostavad kõrgemat valitsemisvõimu Riigivanema kõrval veel Vabariigi Valitsus ja

¹⁴ PS §§ 29, 58 ja 27.

¹⁵ Vt. A.-T. Kliimann, Üleminekuaja konstitutsionaalseid akte, Tartu 1988, lk. 14.

üksikud ministrid nii valitsuskolleegiumi liikmeina kui iseisvate kõrgemate ressooriametnikkudena. Järelikult see teine legaaltunnus ei sisalda ühtki pidepunkti, mille alusel oleks võimalik eraldada Riigivanemat sama tegevuse alal esinevaist muist organeist.

Kõigest eelöeldust selgub, et põhiseaduslik legaldefiniitsioon ei saa olla Riigivanema dogmaatiliseks kontseptsiooniks. Temas leiduv rahvaesinduse tunnus ei evi normatiivset sisu. Atribuut kõrgemast valitsemisvõimust aga ei ole küllaldaselt pretsiseeritud. Sellepärast tuleb käsitledud legaldefiniitsioon jätta kõrvale ja pöörduda Riigivanema kontseptsiooni määramise otstarbel PS-e teiste normistlike kude manu. Seks on vaja eeskätt arvestada neid sätteid, mis selgitavad Riigivanema üldist pädevust ning osutavad tema õiguslikule asendile aktiivse keskhalduse organite seas.

Sellekohaseist normistikest selgub, et PS mõistab „valitsemisvõimu“ all seda, mida moodsas teorias tuntakse *haldusfunktsioonina*¹⁶ ehk -võimuna. See nähtub selgesti 60. §-i preamblist. Seal öeldakse sõna-sõnalt: „Riigivanem juhib riigi sise- ja välispoliitikat, hoolitseb riigi välise puutumatus, sisemise julgeoleku ja seaduste täitmise eest.“ Selles üldklauselis väljendub *haldusfunktsiooni materiaalne valdkond*. Peale eelosundatud üldklauseli mainitud paragraaf sisaldab veel üksikute ülesannete loendit. Kõik need ülesanded kuuluvad *haldusfunktsiooni formaalsesse valdkonda*. 60. §-i loendit saadab viide muile ülesandele. Selliseid viitelisi ülesandeid leidubki PS-e 41., 42., 53., 59., 64., 69., 70., 80., 81. ja 82. §-s. Viimaste lähem analüüs osutab, et ka neil juhtudel on samuti tegemist *haldusfunktsiooniga materiaalses mõttes*.

Kõrgemat *haldusfunktsiooni* teostab aktiivne keskhaldus. Sinna kuulub Riigivanem, Vabariigi Valitsus ja ministrid. Nad kõik moodustavad omaette iseseisva organite astenduse. Ses astenduses evib esikohta Riigivanem. PS-e 57., 60., 62., 63., 64. ja 65. §-i sättest nähtub, et tema aktidel on kõrgeim kehtejõud. Tema astmele järgneb Vabariigi

¹⁶ Vt. *haldusfunktsioonist* üldse, eriti aga *formaalses ja materiaalses mõttes* A.-T. Kliimann, *Administratiivakti teooria*, Tartu 1982, lk. 48 jj., 63 jj.

Valitsus oma aktidega, millede kehtejõud on alati nõrgem, sest ükski neist ei või olla vastuolus Riigivanema vastavasisulise aktiga.

Nii saab Riigivanema iseloomustamiseks kaks olulisemat normatiivset tunnust. Esiteks ta on organ, kes teostab haldusfunktsiooni. Teiseks ta on aktiivse keskhalduse esimese astme organ. Kui lisada neile veel kolmanda tunnuseksena Riigivanema kui kõrgema haldusorgani üheisikulisust, saame Riigivanema jaoks järgmise dogmaatilise kontseptsiooni: **Riigivanem on üheisikuline esmaastmeline haldusorgan.**

Saadud definitsiooni *definiendum* kattub täiesti riigipea mõistes esinevaga. Järelikult teoreetiliselt Riigivanem on sama, mis riigipea. Riigivanema kontseptsioon on riigipea kontseptsioon. Riigivanem on riigipea¹⁷.

§ 4. Asendav organ. — Peaministri isikusse puutuvad sätted sisalduvad PS-e 64. §-s. Tähtsamaks allikaks on selle paragraafi kolmas lõige, mis määrab Peaministri õiguslikku asendit aktiivse keskhalduse süsteemis, ja järgnev lõige, mis piiritleb Peaministri pädevust.

Mainitud allikais öeldakse, et „Vabariigi Valitsus koosneb Peaministrist ja ministritest“. Ühtlasi seletatakse seal, et „Peaminister ühtlustab Vabariigi Valitsuse tegevust, juhatab Vabariigi Valitsuse istungeid, ... võib pärida aru üksikutelt ministritelt nende tegevuse kohta ja esitada üksikuid ministreid kui ka kogu Vabariigi Valitsust ametist vabastamiseks.“

Osundatud seaduslauseist nähtub, et Peaminister ei esine iseseisva organina aktiivse keskhalduse süsteemis. Ta kuulub Vabariigi Valitsuse kolleegiumi ja teotseb seal üksnes internselt.

Esiteks Peaminister on organiks, kes juhatab Vabariigi Valitsuse istungeid, kui seda ei pea tarvilikuks teha Riigivanem. Selles ülesandes Peaminister esineb Vabariigi Valitsuse enesekorraldamise siseorganina. Seoses mainitud ülesandega on mõisteta Peaministri internse tegevusena ka see, et ta vormistab Vabariigi Valitsuse akte ja esindab Vabariigi Valitsust ka väliselt, jäädes aga kogu aeg sissepoole seda kolleegiumi ennast.

¹⁷ Vrd. Walther, *op. cit.*, lk. 119, 117 j.

Teiseks Peaminister on selleks organiks, kes ühtlustab Vabariigi Valitsuse tegevust. See ülesanne on erilise normatiivse tähtsusega, sest Peaministri õigus pärida aru üksikult ministreilt evib subsidiaarset tähtsust. Samalaadne on ka tema tegevust sanktsioneeriv õigus paluda vabastada üksikuid ministreid või kõiki korraga. Normatiivne pearaskus lasub seega ikkagi Peaministri ülesandes ühtlustada Vabariigi Valitsuse tegevust. Ministritelt arupärimine ja nende vabastamise võimalus on Peaministri käes oma ühtlustamisfunktsiooni teostamise tagatiseks ja vahendeiks.

Ka Peaministri tegevus seoses Riigivanema aktide kontratsignatsiooniga on otseses ühenduses tema internsete toimingutega. Peaministri kontratsignatsioon on lähemas ühenduses Vabariigi Valitsuse kui Riigivanema sooritusorgani tegevusega. Järelikult Peaminister ei evi mingeid ülesandeid, mis temast teeksid iseseisva organi Vabariigi Valitsuse ja Riigivanema kõrval.

Aktiivse keskhalduse organite astenduses evib esikohta Riigivanem. Temale järgneb teisel jõuastmel Vabariigi Valitsus. Viimasega otsemas subordinatsioonis esinevad üksikud ministrid ministeeriumide juhtidena. Nii ei nähtu selles organite astenduses Peaministri isikut üldse mitte.

Vabariigi Valitsuse kutsub ametisse ja vabastab sellest Riigivanem. Järelikult ka Peaminister kui vastava kolleegiumi liige määratakse samas korras ja üheaegselt oma teiste kolleegidega. Et Vabariigi Valitsus on subordineeritud Riigivanemale, siis on samas vahekorras viimasega ka Peaminister kolleegiumi üksiku liikmena.

Eesti kehtiv õigus ei võimalda Peaministril teotseda väljaspool Vabariigi Valitsuse internseid ülesandeid. On sellepärast eriliselt rõhutada, et Peaminister ei või oma peaministriametiga seondada mõnda muud ametit. Eriti ei ole tal lubatud teotseda ministeeriumi juhina. PS-s on *expressis verbis* öeldud¹⁸, et ainult ministrid on ministeeriumi juhid ja et igal ministeeriumil peab olema oma juht. Siit nähtub täie selgusega, et Peaminister ei või seista mõne

¹⁸ PS § 64, viies lõige: „Iga minister on oma ministeeriumi juht.“ Ja samas öeldakse edasi: „Ministrite arv... määratakse seadusega.“ Kolmandas lõikes aga seletatakse, et „Vabariigi Valitsus koosneb Peaministrist ja ministritest“. — Vrd. Kl i i m a n n, Üleminekuaja konst. akte, lk. 22 ja 25 j.

ministeeriumi eesotsas ja et ei või olla portfelli ministreid. Neil kaalutlusil tuleb tunnistada tühiseks Valitsemist korraldava seaduse säte, mis lubab Peaministri ametiga ühendada mõne ministri ülesandeid.

Eelöeldut kokku võttes võib Ps-e vastavate normistikude alusel konstateerida järgmist. Peaminister on Vabariigi Valitsuse liige. Teiseks, Peaminister on see, kes ühtlustab Vabariigi Valitsuse tegevust.

Teoorias võetakse need kaks tunnust kokku visiraadi mõistesse. Sellepärast Peaministri dogmaatilist kontseptsiooni tulebki selle teoreetilise mõiste kohaselt defineerida. **Peaminister on Vabariigi Valitsuse liige, kelle ülesandeks on teostada visiraadi funktsiooni.**

Eestis kehtiva osasenduse printsiibi kohaselt tuleb Peaministri ja Riigivanema ülemalesitatud dogmaatilistest kontseptsioonidest tõmmata paratamatuid konsekventse Peaministri kui asendava organi ülesannete piiritlemisel.

II. Asendusjuhud.

§ 5. Ametivakantsus. — Vastavatel faktilistel eeldustel Peaminister on subjektiivselt õigustatud ja objektiivselt kohustatud asendama Riigivanemat. Asendamismenetlust on määrateldud Valitsemist korraldavas seaduses. Selle seaduse 2. §-i mõtte järgi asutakse asendama asendusorganite sellekohase ühisakti alusel. Viimases Riigivanem dateerib oma ameti ülcandmist ja Peaminister selle vastuvõtmist. Ei ole vastavasisulise ühisakti toimetamine võimalik, siis asub Peaminister Riigivanemat asendama sellekohase deklaratiivse protokollaarakti põhjal. Sel korral asendamisele asumise aeg märgitakse Vabariigi Valitsuse protokollis. Ühtlasi kuulutatakse asendamisele asumisest RT-s.

Sellises menetluses võib Peaminister asuda Riigivanemat asendama ainult siis, kui seks on olemas vastavad nõutavad objektiivsed eeldused. Selliste eeldustena PS on näinud ette kahesuguseid asendusjuhtumeid. Ühtedeks on asendatava organi funktsioneerinus ilmnevad ametitakistused, teisteks aga ametivakantsus.

Käsitleme esiteks juhtumeid, mis on seondatud ametivakantsusega¹⁹.

¹⁹ Vt. Ferraris, *op. cit.*, lk. 197 jj.

Riigivanema amet on vaba siis, kui puudub sesse ametisse normaalses menetluses määratud isik. Sellelaadne ametivakantsus on mõeldav siis, kui seniteotsenud Riigivanema volitused on lõppenud, uus aga ei ole veel saanud astuda ametisse, samuti siis, kui Riigivanem on astunud tagasi, on diskvalifitseeritud või on lahkunud surma läbi²⁰.

Riigivanem valitakse viieks aastaks. Viisaastaku algust arvatakse valimiste lõpupäevale järgneva päeva esimesest tunnist. Viisaastak lõpeb kell 24 valimiste viiendal aastapäeval. Riigivanema volitused aga algavad pühaliku tšotuse andmise hetkest, mis märgitakse Riigikogu protokollis ning millest Riigikogu juhatus kuulutab RT-s. Volitused lõpevad viisaastaku lõppedes.

Kuigi uue Riigivanema valimiskampaania korraldamisele asutakse juba kolm kuud enne ametisoleva volituste lõpp-tähtaega, võib siiski juhtuda, et ettenähtamatuil põhjusil valimised ei teostu õigeaks ajaks. Eesti PS aga ei tunne Riigivanema ameti prorogatsiooni²¹. Sellepärast oma volitusaja möödumisel senine Riigivanem ei või jääda ametisse edasi. Seetõttu vastaval korral Riigivanema ametitegevuses tekib *interregnum*. Riigivanema amet saab vabaks ja Peaminister on subjektiivselt õigustatud asuma tema asendamisele.

Ametivakantsusega on tegemist mitte üksnes *interregnumi* korral, vaid ka ametist vabatahtlikult loobumise puhul. PS ei sisalda selleks mingit keeldu. Seepärast ongi mõeldav valitud isiku tagasiastumine²² ja seetõttu tema ameti vabanimine. On enesestmõistetav, et ka sel juhul ametisolev Peaminister on õigustatud asuma Riigivanema asendamisele.

Seoses ametivakantsusega on mainida ka erilise asendusjuhuna Riigivanema ametlikku diskvalifikatsiooni²³.

²⁰ Vrd. Walther, *op. cit.*, lk. 104 jj. — v. Ribbeck, *op. cit.*, lk. 30—34.

²¹ Millist meil aga tuntakse Vabariigi Valitsuse ja tema üksikute liikmete ametis. — Vt. RT 1984, 5, 36, I, § 19: „Lahkuv Vabariigi Valitsus või tema üksik liige täidab oma ülesandeid kuni tema ametist vabastamiseni Riigivanema otsusega, mis tehakse koos uue Vabariigi Valitsuse või tema liikme ametisse kutsumisega.“ — Prorogatsiooni mõiste kohta vt. Ferraris, *op. cit.*, lk. 207 j.

²² Vt. Walther, *op. cit.*, lk. 104.

²³ Vt. Walther, *ib.*

PS-e 67. §-i mõtte järgi Riigivanem on oma tegevuses kriminaalkohtulikult vastutav. Riigikogu sellekohase eelotsuse alusel Riigikohus võib teatavate süüde korral Riigivanema oma ametist lõplikult tagandada. Selle otseseks järelدuseks oleks tema ameti vabanemine. Selgi korral ametisolev Peaminister peab Riigivanema ametit jätkama.

Ametivakantsusega on tegemist enesestmõistetavalt ka Riigivanema surma²⁴ korral. Surm on ametivakantsuse tüüpilisem juhtum. Avalikõiguslik amet on subjektiivselt seonduvad alati kindla inimisikuga või inimisikute kollektiiviga. Ainult siis, kui selline isik täiesti hävib, ei ole juriidiliselt mingit kahtlust ses, et tema käsitseda olev amet on vabenenud.

Eelloendatud ametivakantsuse juhtumel Riigivanema amet on vaba faktiliselt, s. o. puudub isik, kes on normaalses korras kutsutud täitma vastavaid ülesandeid. Sääraseil korral on tegemist ametivakantsusega faktilises mõttes. Faktilisele ametivakantsusele eesti kehtivas õiguses lisandub veel ametivakantsus isepärasel juriidilises mõttes. Sellise viimast liiki *quasi*-ametivakantsusega on tegemist juhtumel, mil Riigivanem on küll olemas, kuid sellest hoolimata tema amet siiski kuulutatakse vabaks. PS-e järgi on selline *quasi*-ametivakantsus mõeldav ainult neil korral, mil ametisolev Riigivanem ei saa oma kohuseid täita vältavat laadi ametitakistuse tõttu. Ametitakistust käsitletaksegi alamal.

§ 6. Ametitakistus. — Asendusjuhtumelina, mil Peaminister on õigustatud asendama Riigivanemat, on PS-s ette nähtud ametivakantsuse kõrval ka ametitakistus. 59. §-s öeldakse, et kui „Riigivanem ei saa täita oma ülesandeid haiguse või muude takistuste tõttu, siis täidab tema ülesandeid Peaminister“. „Haigus või muud takistused“ on PS-e mõttes ainult siis ametitakistus, kui nad on ettenähtavalt pealtsest mõõduvad ja seega lühiajalised. Vältavat laadi „haigus ja muud takistused“ ei ole PS-e mõttes enam ametitakistus selle sõna otsemas mõttes. Sellised juhtumid võetakse juba ametivakantsuse mõiste alla.

Milliseid asendusjuhtumeid mõistetakse PS-s ametitakis-

²⁴ Vt. Walther, *ib.*

tusena? Eelosundatud legaalfraas 59. §-st ei anna sellele küsimusele täpsat vastust. On selge, et seal leiduv sellekohane norm ei evi limittiivset iseloomu. Mainides üksnes „haigus“ ja selle kõrval „muid takistusi“, ta ei loenda ega piiritle kõiki võimalikke juhtumeid. Kuid see norm oma sisult ei ole ka eksemplifikaatiivset laadi. Eksemplifikaatiivne oleks vastav norm vaid siis, kui „haigus“, mis on esitatud ametitakistuse legaalnäitena, oleks tüüpiline takistusjuhtum. Ja kui see seda tõeliselt olekski, peaksid need „muud takistused“ kõik olema temaga analoogilised. Selliseid teisi takistusi aga ei ole olemas. Selle asjaolu tõttu ei saa anda „haigustele ja muudele takistustele“ kindlat normatiivset sisu. „Haigus“ ei iseloomusta ametitakistust, olles ise vaid ametitakistuse konkreetseimaid eriliike. Ta ei määra ka küllaldaselt ametitakistuse erakorralist iseloomu.

Üldpõhimõtteliselt ametitakistus avaldub kahes erilaadses, kuid teineteisega seonduvates faktilises asjaolus. Esiteks ametitakistus on midagi erakorralist, ebatavaline asjade aheldumine ja sündmuse käik, ettenähtamatu korratus ja väärtus asendatava organi tegevuses. Teiseks sellised asendatavast isikust sõltumatud ebatavalised asjaolud esinevad vaid siis ametitakistusena, kui nende tekkides asendataval organil on võimatu korrapäraselt funktsioneerida. Ainult siis, kui on olemas need kaks objektiivset eeldust, võib kõnelda ametitakistusest. Sellekohaselt ka „haigus“ ei ole mitte alati ametitakistus. Haigus on seda ainult sel korral, mil ta Riigivanemat faktiliselt takistab oma kohuseid täitmast.

Ei takista aga ebatavalised asjaolud Riigivanemal funktsioneerimast, siis ei ole ka nende tekkides Peaminister mitte õigustatud asuma Riigivanema ülesannete täitmisele. Olgu ka tähendatud, et Peaministri poolt Riigivanema ülesannete osaline²⁵ täitmine ei ole PS-e mõtte järgi lubatav. Kaht Riigivanema ameti teostajat ei või ühtaegu olla. Riigivanema ametit võib pidada emb-kumb, kas Riigivanema asendaja või Riigivanem ise, aga mitte mõlemad korraga. Sest, esiteks, see amet ei lase end mitme isiku vahel jagada üksikuisse ülesandesse. Teiseks, seda ametit ei saa delegeerida. PS ei sisalda norme, mille kohaselt Riigivanema üksikuid ülesandeid saaks jaotada või üksikuid õigusi edasi volitada.

²⁵ Vrd. Ferraris, *op. cit.*, lk. 208 jj.

III. Asendava organi pädevus.

§ 7. Ühtivaid õigusi ja kohuseid. — Osaasenduse printsiibil teotseva asendava organi pädevus moodustub üldpõhimõtteliselt tema enese ja asendatava organi pädevusest. Sellest üldisest põhimõttest tuleb aga teha kaks reservatsiooni. Esiteks, ei siirdu mitte kõik asendatava organi õigused ja kohused asendavale ning, teiseks, asendava organi enese pädevusest mõningad õigused ja kohused kahanevad ning kustuvad. Järelikult asendusjuhtudel Peaministri pädevus ei ole mitte täpsalt tema enese pädevus + Riigivanema pädevus.

Et asendava organi pädevusest jääb välja õige vähesel arvul ülesandeid asendusorganite summeeritud pädevusest, siis on otstarbekohasem piiritella Peaministri ülesannete hulka negatiivsel viisil. Selle sihiga alamal käsitellaksegi vaid neid asendusorganite ülesandeid, milliseid asendaval organil ei tule täita.

Kõigepealt on konstateerida, et osaasenduse põhimõttele rajatud asendusorganite mõningad ülesanded fusioneeruvad ehk ühtivad. Eesti õiguses see on tingitud asendusorganite erilisest vahekorrast ja asendist aktiivse keskhalduse süsteemis. Ühtida aga võivad ainult sellised ülesanded, mis on nii Peaministril kui Riigivanemal ühesisulised ja -sihilised.

Ühtivate ülesannetena on mainida eeskätt Vabariigi Valitsuse istungite juhtimist²⁶. Tavaliselt teeb seda Peaminister. Kuid sama on õigustatud tegema ka Riigivanem. On selge, et Riigivanema ülesannete täitmisele asumisel Peaministri pädevuse ei lisandu ses asjas midagi uut. Et osaasenduse põhimõtte järgi Peaminister ei kerki Vabariigi Valitsusest välja, vaid jääb edasi funktsioneerima selle siseorganina, siis juhatatakse ta ka istungeid mitte asendava organina, mis asetseks väljaspool kolleegiumi, vaid just selle kolleegiumi liikmena oma *primus inter pares* kvalifikatsioonis.

Samuti ühtib asendusjuhtumel Valitsemist korraldava seaduse 6. §-s ette nähtud Riigivanema ja PS-c 64. §-s Peaministri õigus nõuda seletusi üksikuilt ministreilt nende tegevuse kohta. Kuigi ses küsimuses Peaminister teotseb oma *primus omnium* kvalifikatsioonis, esineb ta siiski ainult Vaba-

²⁶ PS § 64. — RT 1984, 5, 36, I, § 23.

riigi Valitsuse liikmena. Järelikult ka sel korral ametisoleva Peaministri pädevusse ei lisandu midagi uut.

Lõppeks on ühtivate ülesannete hulgas mainida ka Peaministri Riigivanema aktide kontrasigneerimist. Asendusjuhtumel Peaminister toimetab Riigivanema kontrasignatsioonikohuslikke akte ise. Järelikult tema kontrasigneerimise õigus ühtib vastavate aktide toimetamise õigusega. Riigivanema asendaja ei vaja omadele aktidele veel teiskordselt oma allkirja²⁷.

§ 8. Kustuvaid õigusi ja kohuseid. — Peale asendusorganite ühtivate ülesannete on asendava Peaministri pädevusse selliseid õigusi ja kohuseid, mis päriselt k u s t u v a d. Alamalesitatavad õigused ja kohused kustuvad tingituna erilisest subordinatsiooni-vahekorra-st, milles asetseb Peaminister kui visiraadi funktsiooni teostaja Riigivanema kui esmaastmelise haldusorgani suhtes.

Osaasenduse printsiibi kohaselt kustuvad, e s i t e k s, kõik need õigused ja kohused, mis järgnevad ülesandest, milliseid asendaval organil tuli täita asendatava suhtes.

Seda liiki õiguste ja kohuste sarjas on mainida Peaministri ülesannet esindada Vabariigi Valitsust Riigivanema ees ja Riigivanemat Riigikogu ees²⁸. Ise kedagi iseenese ees esindada või ise ennast enese ees esindada lasta on juriidiliselt nonsens. On selge, et asendusajavahemikus säärased õigused ja kohused muutuvad sisutuks ja sihituks ning vastavad ülesanded päriselt kustuvad.

Samuti muutub asendusjuhtumel sisutuks ning kustub Peaministri kohustus anda Riigivanemale aru Vabariigi Valitsuse tegevusest²⁹. Selline kohustus on PS-e mõtte järgi mõeldav üksnes esmaastmelise haldusorgani suhtes. Seda aga asendusjuhtumel pole enam olemas. Järelikult juba faktiliselt ei ole võimalik vastavat kohustust täita.

Teine liik õigusi ja kohuseid asendava organi pädevusest kustub põhjusel, et nad on subjektiivselt seonduvad ainult Riigivanema kui superordineeritud haldusorgani tegevusega. Et osaasenduse printsiibil teotsev Pea-

²⁷ Teisiti on see küsimus lahendunud Valitsemist korraldava seaduse 24. §-s.

²⁸ *L. cit.*, § 23.

²⁹ *L. cit.*, *ib.*

minister ei muutu kunagi esmaastmeliseks haldusorganiks, siis on endastmõistetav, et ta selliseid õigusi ja kohuseid mingil juhul eida ei või.

Selliste õiguste ja kohuste sarjas on mainida eeskätt Valitsemist korraldavas seaduses ette nähtud Riigivanema õigus pärida seletusi Peaministrilt⁸⁰. Et Peaminister ei muutu Riigivanemaks ja temale ei määrata uut järglast, siis puudub tal võimalus seda õigust kasustada. Õieti öelda, selline õigus muutub osaasenduse korral sisutuks, sest Peaminister ei saa ise ennast kontrollida enesele küsimusi esitades ja ise neile vastates. Kontrollist võib juttu olla ainult siis, kui kontrollinstantants on kontrollitavast erinev.

Teist liiki kustuvate õigustena ja kohustena on jätkuvalt mainida Riigivanema õigust Peaministri sellekohasel esitisel vabastada ametist üksikuid ministreid või kogu Vabariigi Valitsust⁸¹.

Et Peaminister Riigivanema asendajana funktsioneerib ikkagi Peaministrina, siis on juriidiliselt kujuteldamatu eelmainitud õiguse teostamine. Ministrite ja Vabariigi Valitsuse vabastamise toiming on lahutamatult seotud kahe erineva instantsi tegevusega. Ja üks neist instantsest on super- ja teine subordineeritud organ. Peaminister subordineeritud organina saaks ju oma esitise teha, kuid kellele? Riigivanemat superordineeritud organina ei ole ju olemas. Osaasenduse põhimõtte järgi Peaminister aga ei funktsioneeris kunagi superordineeritud organina. Järelikult ta ise enesele vastavasisulist esitist teha ei saa.

Nagu seda Riigivanema siirdamatute⁸² õiguste käsitlemisel alamal lähemalt põhjendatakse, Peaminister saab vabastada ametist üksikuid ministreid või Vabariigi Valitsust ainult Riigikogu otsese umbusalduse avalduse järel. Ametist vabastamise õigust teistel juhtumel ta ei evi, olgu siis, et valitsusliikmed ise selleks soovi avaldavad või nende amet vabaneb muil põhjusil.

⁸⁰ *Ib.*, eriti aga § 6.

⁸¹ *L. ctt.*, § 23. — PS § 64.

⁸² Avalikus õiguses ei ole soovitatav kõnelda õigusjärglusest. See võib tekitada arvamust, nagu oleks õigusjärglane alati subjektiivselt õigustatud õigusjärglusele. Õigusjärgluse asemel avalikus õiguses on õigem kõnelda ühelt isikult teisele siirdatavatest ehk ülekantavatest ja siirdamatutest ehk ülekantamatutest õigustest ja kohustest.

§ 9. Siirdamatud õigused. — Riigivanema siirdamatud õigused on säärased, mis küll ei ühti mõne teisega ega ka kustu, ent siiski puhtpersonaalseil põhjusil ei kuulu Peaministri pädevusse.

Selliste õiguste sarjas on mainida esijoones Riigivanema titulaarõigusi. Asendusajavahemikus Peaminister ei ole õigustatud tarvitama ametlikult Riigivanema tiitlit. Samuti ei või ta kasustada tema stampiiliaid, planke, pitsereid ega väliseid eraldusmärke, lippe, vimpleid ja vappe.

Peaminister on kohustatud ka asendusjuhtumeil tituleeruma Peaministriks. Kui ta aga toimetab neid akte, mis kuuluvad Riigivanema pädevusse, peab tema allkirjast nähtuma tema enese tiitel + Riigivanema asendaja tiitel. Ta võiks järelikult oma allkirja anda kui „Riigivanema ülesandeid täitev Peaminister“ või „Peaminister Riigivanema eest“ või ka „Peaminister Riigivanema ülesannetes“³³. Teotseb ta aga Peaministri enese pädevuse alal, siis kirjutab ta alla ka ainult Peaministrina, mitte aga Riigivanema asendajana. Siit nähtub, et isegi Riigivanema asendaja tiitlit võib Peaminister üksnes siis tarvitada, kui ta selle kandjana ka tegelikult esineb.

Riigivanema personaalseist õigusist ei siirdu Peaministrile ka mitte ainelised õigused. Peaminister ei või saada Riigivanemale määratud palka. Ta ei või kasustada ka mingisuguseid muid ainelisi hüvesid, mis on ette nähtud just Riigivanema isiklikeks tarveteks.

Siirdamatud on ka need Riigivanema personaalsed õigused, mis on seatud seosesse tema kui esmaastmelise haldusorgani tegevusega. Sellisena on mainida Riigivanema õigust vabastada ametist Vabariigi Valitsust, kui sel ei ole enam tema usaldust³⁴.

Vabariigi Valitsuse usaldamise või mitteusaldamise õigus on omistatud isiklikult Riigivanemale kui keskvalitsuse superordineeritud presidiaalorganile. Peaministril sellise õiguse olemasolu ei ole kuidagi mõeldav. Usaldusnõudja peab usaldusosalisest erinema. Peaminister aga ei seisa Vabariigi Valitsusest väljaspool. Ja et ta jääb sesse kolleegiumi enesesse, siis umbusalduse avaldus adresseeruks ühtlasi temale enesele.

³³ Praegu see tiitel ongi sel kujul tarvitusel.

³⁴ PS § 63.

Et usaldusnõudeõigus ei siirdu Peaministrile, siis ta ei saa ka omal algatusel vabastada Vabariigi Valitsust ametist. Nagu ülemal juba öeldud, seda saab ja peab ta tegema üksnes sel korral, kui Riigikogu on Vabariigi Valitsusele avaldanud otsesest umbusaldust.

Seoses eelkäsitelduga Peaministrile ei siirdu ka Riigivanema kui esmaastmelise haldusorgani õigus kuulutada välja uue Riigikogu valimisi juhtumil, kui ametisoleva Riigikogu umbusalduse osaliseks saanud Vabariigi Valitsust ei taheta vabastada ametist⁸⁵.

Riigivanemat asendav Peaminister⁸⁶ ei saa enam saata Riigikogu koju, kui see on juba võinud tema valitsusele avaldada otsesest umbusaldust. Sel korral Vabariigi Valitsus peab lahkuma. Ühes temaga lahkuv Peaminister aga määrab ametisse uue Vabariigi Valitsuse, millel oleks Riigikogu usaldus.

Seletatav on see peamiselt sellega, et puudub superordineeritud organ, kes kolmanda isikuna oleks õigustatud tekkinud tülküsimust lahendama. Ei ole ka mõeldav, et teatava isiku vastu sihitud umbusalduse põhjendamatu otsustaks see isik ise. Sel juhul annuleeruks umbusalduse avaldamise mõtte ja muutuks tühiseks sellekohane õigus. Kuid öelduga ei taheta väita, nagu ei eviks Peaminister üldse mitte õigust Riigikogu koju saata. Seda ta evib, kuid evib ikkagi seni, kuni talle enesele ja tema valitsusele ei ole veel avaldatud umbusaldust.

Ülemalesitatud ühtivate, kustuvate ja siirdamatute õiguste ja kohuste käsitlemises on Riigivanema asendaja pädevus negatiivselt piiritletud. Asendusjuhtumeil Peaminister on õigustatud ja kohustatud kõigeiks selleks, milleks on õigustatud asendusorganid mõlemad kokku, välja arvatud Riigivanema ühtivad ja siirdamatud ning Riigivanema ja Peaministri kustuvad ülesanded ja vastavad õigused ning kohused.

IV. Asendusajavahemiku õiguslik kord.

§ 10. Asendusajavahemiku keskalduse süsteem. — Asendusajavahemiku õiguslik kord erineb mitmeti tavalisest.

⁸⁵ PS *ib.*

⁸⁶ See väide ei puutu aga PS-e muutmise seaduse II osas ette nähtud üleminekuaja Peaministrisse. Teatavasti sel ajal Riigikogu ei saagi umbusaldust avaldada. Vt. Kliimann, Üleminekuaja k. akte, lk. 32.

Asendusajavahemiku ebatavalises olustikus tekib suuremaid muudatusi eriti aktiivse keskhalduse süsteemis, aga ka Vabariigi Valitsuse ja Riigikogu vahekorras.

Aktiivse keskhalduse süsteem reorganiseerub asendusajavahemikus põhjalikult. Tavalises olustikus see süsteem on kolmeastmeline, milles esimese astme organina esineb Riigivanem, teisel kohal Vabariigi Valitsus ja kolmandal ministeeriumid. Asendusajavahemikus aga kolmeastmeline keskhaldus muutub kaheastmeliseks. Esimesele kohale nihutub Vabariigi Valitsus, teisele aga astuvad kõik ministeeriumid koordineeritult.

Õeldust nähtub, et, esiteks, keskhaldus väheneb ühe organi võrra ja et, teiseks, järele jäävad organid asetuvad ümber.

Seoses organite ümberasetumisega muutuvad ka need põhimõtted, millele keskhalduse süsteem on rajatud. Tavalises olustikus keskhalduses valitseb monokraatse presidiaalsüsteemi dualismi printsiip. Keskhalduse kõrgemas tipus asetseb üheisikulise presidiaalorganina sõltumatu Riigivanem. Asendusajavahemikus aga ei kehti enam monokraatse printsiip ega presidiaalsüsteemi dualism⁸⁷. Üheisikulise esmaastmelise organi kohale asub nüüd mitmeisikuline teise astme organ. Keskhalduse kõrgeimasse tippu paigutub valitsuse kollegium. Seega ses süsteemis pääseb valitsema kollegiaalsuse printsiip.

Et dualismi printsiip Riigivanema puududes ei kehti enam, siis Vabariigi Valitsuse positsioon nõrgeneb⁸⁸ Riigikogu kasuks. Vabariigi Valitsuse enese pädevus jääb aga endiseks.

Peaminister jääb Vabariigi Valitsuse liikmeks nagu ennegi, kuid märksa suurenenud funktsioonidega ja kohustega ning õigustega. Kuid hoolimata sellest, et ta ei evi Riigivanema kõiki õigusi, ta on Vabariigi Valitsuse ja ministrite tegevusest mõningais küsimusis vähem sõltuv kui Riigivanem ise. Nimelt asju, mis ei puutu konkreetset mõnda ressoori, Peaminister võib, Riigivanem aga ei või otsustada ilma igasuguse kontrasignatsioonita täiesti üksi ja iseseisvalt. Kuid kontrasignatsioonikohuslikes toiminguis Peaminister on sõl-

⁸⁷ Üleminekuaja keskhalduses aga kehtib. Vt. Kl i i m a n n, *op. cit.*, 1b.

⁸⁸ Üleminekuajal on Vabariigi Valitsuse positsioon aga eriti tugev.

tuvam kui Riigivanem neil juhtumel. Tal ju puuduvad vahendid sundida tõrkuvat ministrit ametist vabastamise ähvardusega.

Ministrite positsioon on keskhalduse süsteemis kõvendunud. Keskhalduses ei ole enam sellist jõudu, mis suudaks sundida ministreid tegema seda, mida nad ei taha. Kuid Riigikogu suhtes ministrite positsioon on nõrgenenud³⁹. Riigikogu rünnakute vastu üksikud ministrid ei leia enam kaitset puuduva esmaastmelise haldusorgani isikus.

Asendusajavahemiku keskhaldus on oma põhimõttest küljest täiesti üheilmeline 1920. aasta PS-e keskhaldusega. Erineb vaid Peaministri pädevus endise peaministri-Riigivanema pädevusest ja peaministrite suhe ministritega.

§ 11. Asendusajavahemiku parlamentarism. — Vabariigi Valitsuse ja Riigikogu vahekord on tavalises olustikus rajatud dualismi printsiibile. See printsiip aga ei ole säärane, millist tunneb ennemaailmasõjaaegne traditsiooniline jurisprudents. Eesti põhikorras dualism ei ole mõistetav mingi kinnise ja keelava põhimõttena, vaid ainult primaarsena ja domineerivana teiste ees. Seepärast siis selle printsiibi kehtides on faktiliselt siiski võimalik ja lubatav ka parlamentarismi ideede teostamine.

Asendusajavahemikus aga dualism tühistub⁴⁰ ja asendub puhtakujulise parlamentarismiga. Sel korral tekib tõsi parlamentaarne olustik, nagu seda tunneb traditsiooniline jurisprudents ja nagu seda tundis ka 1920. aasta PS.

Olgu aga ka tähendatud, et asendusajavahemiku parlamentarism siiski erineb endisest mõne vähese, kuid praktiliselt tähtsa joone poolest. Varemini meil Vabariigi Valitsus oli Riigikogu soovide ja tujude kohaselt pillutatav organ. Nüüd aga on Peaministril ka Vabariigi Valitsuse kaitseks öelda oma kindel sõna Riigikogule. Peaminister võib tarvilisel korral Riigikogu koju saata või tema istungjärke katkestada.

Mainida on ka Vabariigi Valitsuse moodustamise küsimust. Vormiliselt moodustab Vabariigi Valitsuse ja määrab tema ametisse Peaminister Riigivanema asendajana. Tõeliselt

³⁹ Üleminekuaja ministrite suhtes see väide ei kehti.

⁴⁰ Üleminekuaja asenduskorras dualism siiski kehtib. Vt. Klümann, *op. cit.*, 16.

on aga asi ses loos täiesti sama, mis 1920. aastagi PS-e ajal. Tegelikult Peaminister on vaid selleks isikuks, kelle kätte kõik niidid kokku tõmmatakse, mida selle asja ümber koovad Riigikogu poliitilised rühmitised.

Genfi Ühtlustatud tsekiseadus 1931. aastast.

Õigusvõrdluslik ja õiguspoliitiline arutelu.

Valter Nõges.

§ 1. Tsekiõiguse ühtlustamise ajaloost: I. Ajastu enne maailmasõda. II. Ajastu pärast maailmasõda. III. Tsekiõiguse ühtlustamise katseid Balti riikides. — § 2. Genfi tsekiõiguse ühtlustamise konventsioonide üldeskirju: I. Konventsioonide hilisem allakirjutamine, nendega liitumine, nende ratifitseerimine ja kehtimahakkamine. II. Vahendid Genfi Ühtlustatud tsekiõiguse ühtluse säilitamiseks. III. Konventsioonide kehtivuse lõppemine. — § 3. Genfi Ühtlustatud tsekiseaduse olulisemaid erinevusi Eesti Tsekiseadusest: I. Süsteem. II. Tseki koostis ja vorm. III. Indosseerimine. IV. Tsekikäendus. V. Aktseptisarnased tähistused. VI. Esitamine ja lunastamine. VII. Ristatud ja arvestus-tsekk. VIII. Mittelunastamise tagajärjed. IX. Tsekinõude kustumine. — § 4. Eesti liitumisküsimus Genfi tsekiõiguse ühtlustamise konventsioonidega: I. Liitumine Genfi konventsiooniga ühtlustatud tsekiseaduse kohta. II. Liitumine Genfi konventsiooniga tsekiseaduse konfliktnormide kohta. III. Liitumine Genfi konventsiooniga tempelmaksustamise kohta. IV. Üldkokkuvõte.

§ 1. Tsekiõiguse ühtlustamise ajaloost.

I. Ajastu enne maailmasõda. — Tsekk on nagu vekselgi säärane väärtpaber, mille liiklemine ei tarvitse toimuda ühe ja sama riigi piirides. Tee tasandajaks tsekile ühest riigist teise on olnud rahvusvaheline kaubandus, millega käib paratamatult kaasas maksete õiendamine väljapoole antud riigi piire. Sääraste kohustiste täitmist hõlbustab tsekk. Rahvusvahelise maksuvahendina on küll veksel vanem kui tsekk. See on ka arusaadav, sest tsekile avaneb võimalus järgneda vekslile sel alal alles pärast seda, kui deposiidindus on juurdunud küllaldaselt pangapraktikasse. Juba möödunud sajandi keskpaigast alates hakkab tsekk asendama rahvusvahelises kaubanduselus lühitähajalisi välisveksleid. Tsekile omane rahvusvahelise maksuvahendi iseloom kutsubki esile tungiva tarbe üksikute riikide erinevate tsekiõiguste ühtlustamiseks rahvusvahelises ulatuses. Ka siin sammub veksel esirada, kuna tsekiõiguse ühtlustamise mõte virgub alles pärast vekslit-

õiguse ühtlustamisküsimuse päevakorda võtmist. Kogu oma ühtlustamiskäigus liiguvad need kaks õigusala kõrvu: tsekiõiguse ühtlustatud kavu ei esitata eraldi, kogu aeg seotakse neid vekslitõiguse vastavate eelnõudega¹.

Esimese katse tsekiõiguse ühtlustamiseks teeb Institut de Droit International, kes 1882. a. kutsub ellu komisjoni ülesandega välja töötada põhialused ühtlustatud vekslitõiguse ja tsekiseaduse koostamiseks. Mainitud komisjoni ülesandel valmistabki Milaano advokaat Cesare Norsa esimese Ühtlustatud vekslitõiguse tervikulise eelnõu, mille kümme artiklit on pühendatud tsekiõiguse unifitseerimisele. See eelnõu tuleb arutamisele instituudi Brüsseli sessioonil 1885. a., kus avaldatakse aga tsekiõiguse ühtlustamise asjas tublisti erinevaid arvamusi ning seisukohti, mistõttu peetakse otstarbekohasemaks seekord selles küsimuses otsuseid mitte teha ning võtta ta iseseisvalt uuesti päevakorda mõnel järgneval istungil. 1885. ja 1888. a. tegelevad sama küsimusega kaks Kaubandusõiguse rahvusvahelist kongressi Antwerpenis ja Brüsselis, praktilisi tulemusi saavutamata. Selle järel vaibub tsekiõiguse ühtlustamise mõte tükiks ajaks. Alles 1907. a. tõusetub see uuesti, kuigi kitsamas ulatuses: nimelt sama aasta novembris peetakse Budapestis Austria, Saksa ja Ungari ühine majanduskonverents, kus võetakse vastu rida resolutsioone Saksa ja Ungari tsekiseaduse projektide kokkõlastamiseks Austria 1906. a. vastava seadusega.

Suurema tähendusega kui kõik eelmainitud katsed on tsekiõiguse rahvusvahelisele ühtlustamisele Madalmaade valitsuse poolt 1912. a. kokku kutsutud II Haagi konverents, kus võetakse vastu lõpp-tulemusena peale Ühtlustatud vekslitõiguse ning vastava konventsiooni veel Resolutsioonid tsekiõiguse ühtlustamiseks — *Résolutions de la Con-*

¹ Vekslitõiguse ühtlustamise ajaloo kohta vt. Valter Nõges: Genfi Ühtlustatud vekslitõiguse 1930. aastast. § 1 ja selles märgitud teosed. „Õigus“ 1931, nr. 4, lk. 154 jj.

Tsekiõiguse ühtlustamise vanema ajaloo kohta vrd. Dr. Felix Meyer. Das Wechselscheckrecht. II köide: Der Entwurf eines einheitlichen Scheckgesetzes nebst Begründung. Berlin, 1913. Lk. 2 jj. — Georg Cohn (†). James Breit: Scheck. „Handwörterbuch der Staatswissenschaften“. 4. Aufl. Hrsg. von Elster, Weber u. Wieser. VII Bd. Lk. 194 jj. — Dr. jur. James Breit: Kommentar zum deutschen Scheckgesetz. 1 Teil. Berlin, 1929. Lk. 83 jj.

*férence sur l'Unification du droit relatif au chèque*². Mainitud resolutsioonid koosnevad 34 artiklist ning moodustavad enesest ühtlustatud tsekiseaduse tervikulise eelnõu, milles tehtud sagedad viited Haagi Ühtlustatud veksliseadusele. Need resolutsioonid pidid olema alusmaterjaliks uue kokkukutsutava tsekiõiguse ühtlustamise konverentsi töödele. Kuid 1914. a. puhkenud maailmasõda põhjustab täieliku vaikuse õiguse rahvusvahelise ühtlustamise kogu rindel: ka tsekiõiguse unifitseerimise püüete teostumine lükkub edasi, eesilgu näib nagu määramatuks ajaks.

II. Ajastu pärast maailmasõda. — Esimese katse Haagi konverentsi töötulemuste päästmiseks pärast maailmasõda teeb Rahvusvaheline Kaubanduskoda, kes arutab seda küsimust oma 4. kongressil, peetud 1927. a. suvel Stockholmis³. Tsekiõiguse konfliktnormide osas jätkab seda tööd Institut de Droit International Lausanne'i istungil 1927. a. augustis-septembris⁴. Vekli- ja tsekiõiguse ühtlustamise küsimuse terves ulatuses aga tõstab päevakorda Rahvasteliidu Majanduskomitee, kes kutsub ellu vastavate eelnõude koostamiseks Ekspertide Komitee — *Comité d'Experts Juristes en matière de lettres de change et de chèques* — eesotsas tuntud prantsuse kaubandusõigus-

² Haagis 1912. a. peetud vekli- ja tsekiõiguse ühtlustamise konverentsi ja selle töötulemuste kohta on kujunenud võrdlemisi kogukas literatuur, millest mainitagu siinkohal vaid mõningaid tsekiõigusse puutuvaid teoseid: *Conférence de la Haye pour l'unification du droit en matière de lettre de change, du billet à ordre et de chèque. Actes et Documents. La Haye, 1912.* — Franz Klein: *Die Haager Beschlüsse über das einheitliche Scheckrecht. Sonderabdruck aus der Festgabe für Dr. Riesser. Berlin, 1914.* — Dr. Albert Wulff: *Die Resolutionen der Haager Konferenz (1912) über die Vereinheitlichung des Scheckrechts. Berlin, 1925.* — H. Pequet: *De l'unification du droit en matière de chèque. Paris, 1927.* — Jacques Bouteron: *Le chèque. Paris, 1924. Lk. 113 jj.* — Dr. Felix Meyer: *Das Weltscheckrecht. Bd. II. Berlin, 1918.* Selle teose lõppu on paigutatud lisana Haagi 1912. a. konverentsil vastu võetud Konventsioon vekliõiguse ühtlustamiseks, Ühtlustatud veksliseadus, Resolutsioonid tsekiõiguse ühtlustamiseks ning viimase akti aluseks olnud eelnõud ja esitised (lk. 368 — 419).

³ Vt. Dr. jur. James Breit: *Osund. teose I köite 85. lk. ning II köite 994. jj. lk.*

⁴ Vt. „*Annuaire de l'Institut de Droit International*“ 1927. Köide II, lk. 919 jj.; k. III, lk. 268 jj. — Dr. jur. James Breit: *Osund. teose I köite 85. jj. lk.*

lase prof. L. J. Percerou'ga⁵. Nii valmivad 16. aprilliks 1928 nimekate juristide koostöoviljana nn. ekspertide eelkavad ühtlustatud veksl- ja tsekiõiguse kohta⁶, mis moodustavad aluse veksl- ja tsekiõiguse unifiitseerimise töödele Genfis, Rahvasteliidu kutsel, 1930. a. 13. maist 7. juunini ning 1931. a. 23. veebruarist 19. märtsini aset leidnud rahvusvahelistel konverentsidel. Genfi 1930. a. konverents võtab vastu ainult konventsioonid vekslõiguse ühtlustamiseks⁷, kuna tsekiõiguse osas ta piirdub kahekümneühepunktise küsimuslehe väljatöötamisega, mille vastamiseks nähakse ette tähtaeg 15. oktoobrini 1930⁸. Vastused saabuvad kahekümne kuuelt maalt. Rahvasteliidu Sekretariaat avaldab nad ühesüsteemätilise kokkuvõttega oma ametlikkude üllituste sarjas⁹. Kõik eeltööd on tehtud ning uus konverents võib kokku astuda

⁵ Vt. C. Wieland: Der Vereinheitlichung des Wechsel- und Scheckrechts entgegen. „Zeitschrift für das gesamte Handelsrecht und Konkursrecht“, begründet von L. Goldschmidt. Köide 90. Stuttgart, 1928. Lk. 283. — Dr. Guido Strobele: Die Genfer Scheckrechtsabkommen. Wien, 1931 Lk. 3 jj.

⁶ Rapport au Comité économique. Genève 16 avril 1928. Publ. de la Soc. des Nations: C. 175. M. 54. 1928, II. — Mainitud aruande tsekiõiguse puutuv osa on ära toodud J. Breit'i eeltsit. teose II köite lisas, lk. 1010 jj.

⁷ Vt. Comptes rendus de la conférence internationale pour l'unification du droit en matière de lettre de change, billets à ordre et chèques. Tenue à Genève, du 13 mai au 7 juin 1930. Première session: Lettres de change et billet à ordre. Publication de la Société des Nations, N^o officiel: C. 360. M. 151. 1930. II. Genève, 1930. — Valter Nõges: Genfi Ühtlustatud veksliseadus 1930. aastast. „Õigus“ 1931, nr. nr. 4 ja 5. — Vt. veel Väljavõtteid Genfi Ühtlustatud veksliseaduse 1930. a. 7. juuni konventsioonidest. Tõlkinud E. Ein, N. Kaasik ja V. Nõges.

⁸ Vt. kõnesoleva konverentsi Acte final'i Vnr. Rahvasteliidu ametlikus väljaandes N^o C. 346. M. 142. 1930. II [C. I. L. C. 54 (I)]. lk. 30.

⁹ Vt. Réponses présentées par les Gouvernements au questionnaire concernant le chèque. Exécution de la recommandation N^o V de l'Acte final de la Conférence, signé a Genève le 7 juin 1930. Rahvasteliidu ametlikus väljaandes N^o C. 628. M. 249. 1930. II [C. I. L. C. 60], avec addendum, deuxième addendum et torisième addendum. — Kokkuvõtte selle ringküsimuse tulemusist annab ka M. Sokal: Vereinheitlichung des Scheckrechtes. „Mitteilungen des Verbandes österreichischer Banken und Bankiers“, 1931, nr. 1/2, lk. 9—23. — Vt. veel Rahvasteliidu ametlikku väljaannet 10. veebruarist 1931 N^o C. I. L. C. 61. 1931. II, mille sisuks: 1) Aspect général du projet des experts. 2) Observations et propositions des gouvernements résultant de leurs réponses au Questionnaire concernant le chèque.

Genfis 23. veebruaril 1931, mis pühendub ainuüksi tsekiõiguse küsimusele¹⁰.

Tsekiõiguse ühtlustamise konverentsist Genfis võtavad osa täisõiguslike liikmetena 30 riiki, vaatlejana Põhja-Ameerika Ühendriik ning nõuandva häälega Rahvusvaheline Kaubanduskoda, Eraõiguse Ühtlustamise Rahvusvaheline Instituut Roomast ja Rahvasteliidu Majanduskomitee. Pole huvitusest ära märkida, et konverentsi 84 osavõtja hulgas on 17 ülikooliprofessorit ja 14 eriasjatundjat-pangameest. Konverents toimub Rahvasteliidu Nõukogu poolt nimetatud, Madalmaade tuntud juristi dr. J. Limburg'i eesistumisel. Peetakse 36 täiskogu-istungit ning arvukas hulk redaktsioonikomitee koosolekuid. 19. märtsil 1931, konverentsi lõppkoosolekul, kirjutatakse alla *Austria, Belgia, Danzigi, Equadori, Hispaania, Itaalia, Luksemburgi, Madalmaade, Mehhiko, Monako, Norra, Poola, Portugali, Prantsuse, Rootsi, Saksa, Soome, Taani, Tšehhoslovakkia ja Türgi*, s. o. 20 riigi poolt¹¹:

1. Convention portant loi uniforme sur les chèques (avec Protocole et Annexes) — konventsioon Ühtlustatud tsekiseaduse kohta (protokoll ja lisadega)¹².

a) I lisa: Loi uniforme concernant le chèque — Ühtlustatud tsekiseaduse tekst¹³.

¹⁰ Tõðaruandeid ja literatuuri Genfi 1931. a. konverentsi kohta: Comptes rendus de la conférence internationale pour l'unification du droit en matière de lettre de change, billets à ordre et chèques. Tenue a Genève, du 23 février au 19 mars 1931. Deuxième session: Chèques. N° officiel: C. 294. M. 137. 1931. II. B. Genève, le 30 mai 1931. (Edaspidi tsiteerin lühendiga — Comptes Rendus II.) — Dr. Guido Stobele: Die Genfer Scheckrechtsabkommen. Deutscher Text mit Erläuterungen aus den Materialien. Wien, 1931. — M. Sokal: Die Genfer Scheckrechtskonferenz. „Mitteilungen des Verbandes österreichischer Banken und Bankiers“ 1931, nr. 6/7. — L. Quassowski: Das einheitliche Scheckgesetz. „Deutsche Wirtschafts-Zeitung“ 1931, nr. 16. — Falkenhausen: Das internationale Scheckrecht. „Bankarchiv“ 1931, nr. 16.

¹¹ Vrd. Comptes Rendus II, lk. 9. — Selles teoses on ära toodud kõik kolm ülalloendatud tsekiõiguse ühtlustamise konventsiooni ning samuti konverentsi lõpp-akt — Acte final de la Conférence (deuxième session), vt. lk. 18—87. — Samad õigusallikad on avaldatud eraldi ühises kaustas Rahvasteliidu ametlikus väljaandes 19. märtsist 1931 — N° officiel: C. 194. M. 77. 1931. II. B.

¹² Tsiteerin edaspidi seda konventsiooni lühendiga GIK.

¹³ Tsiteerin edaspidi lühendiga ÜTS.

b) II lisa: Lubatud reservatsioonid Ühtlustatud tsekiseadusest (ÜTS-st) riikide siseseadusandlusele¹⁴.

2. Convention destinée à régler certains conflits de lois en matière de chèques (avec Protocole) — konventsioon tsekiseaduse konfliktnormide kohta (protokolliga)¹⁵.

3. Convention relative au droit de timbre en matière de chèques (avec Protocole) — konventsioon tseki tempelmaksustamise kohta (protokolliga)¹⁶.

Need kolm konventsiooni, nagu Genfi Ühtlustatud veksliseadusegi konventsioonid, on üksteisest sõltumatud, igaüks neist on omaette tervik, ja seepärast pole takistusi nende allakirjutamiseks üksikult. Seda õigust on kasustanud *Suurbritannia* ja Põhja-Iiri, kelle esindaja on alla kirjutanud 19. märtsil 1931 ainult GIIK-le¹⁷.

III. Tsekiõiguse ühtlustamise katsed Balti riikides. — 1931. a. alguses pöördub Leedu valitsus Eesti ja Läti poole ettepanekuga kokku kutsuda sama aasta suvel Kaunases mainitud kolme maa õigusteadlaste päev. Jaanuaris 1931 peetud ettevalmistaval nõupidamisel, millest võtavad osa kolme riigi kohtuministeriumi esindajad, määratakse kindlaks kokkukutsutava konverentsi päevakord, kuhu võetakse teiste küsimuste hulgas vekslis- ja tsekiõiguse ühtlustamise küsimus Eesti esindaja soovitusel. Päev peetakse Kaunases 21.—23. maini a. 1931. Kongressi viimasel päeval tuleb arutusele tsekiõiguse ühtlustamise küsimus, mille kohta esinevad ettekannetega Läti ülikooli prof. A. Loebers ja Leedu vandeadvokaat Fridstein. Ettekannete ja neile järgnenud läbirääkimiste ühistulemusena võetakse vastu järgmine resolutsioon:

„Esimene Balti riikide juristide päev soovitab: ... 4) tunnustada, a) et Genfi konverentsil 1930. a. vastu võetud Ühtlustatud veksliseaduse erinevused Vene veksliseadustikust (1902. a.) ei ole niivõrt olulised, et riigid, kus viimane on kehtiv, ei võiks ühineda Genfi konventsiooniga veksliseaduse ühtlustamise kohta, silmas pidades selles ette nähtud reservatsioone;

¹⁴ Tsiteerin edaspidi lühendiga Res.

¹⁵ Tsiteerin edaspidi seda konventsiooni lühendiga GIIK.

¹⁶ Tsiteerin edaspidi seda konventsiooni lühendiga GIIK.

¹⁷ Vrd. Comptes Rendus II, lk. 9 ja 382.

b) et Genfi konverentsil 1931. a. vastu võetud Ühtlustatud tsekiseadus põhineb nn. välise tsekiõiguse küsimustes olulisemas osas tsekiõiguse üldtunnustatud printsiipidel ja põhialustel, mis vastu võetud Ühtlustatud veksliseadusega; seepärast ühinedes konventsiooniga viimatimainitud seaduse alal avaneb võimalus ühineda ka konventsiooniga tsekiõiguse ühtlustamise kohta, silmas pidades selles ette nähtud reservatsioone;

c) et mainitud konventsioonidega ühinemise küsimus lahendatakse kõigi kolme riigi poolt ühiselt¹⁸.

Kõnesoleva kongressi otsuse kohaselt moodustatakse Eesti, Leedu ja Läti juristide esindajaist Alaline büroo, kelle ülesandeks on Balti riikide juristide alatise kontakti, omavahelise informatsiooni ja asjaliku organisatsioonilise koostöö meetodite väljatöötamine ja teostamine. Mainitud büroo peab oma esimese koosoleku Riias 12. ja 13. oktoobril 1931. Büroo sel istungil kaalutakse teiste küsimuste hulgas ka tsekiõiguse ühtlustamise võimalusi Balti riikide vahel ning võetakse vastu selles küsimuses järgmine otsus: „Tunnistada tsiviilõiguse konfliktnormide, veksl- ning tsekiõiguse ja konkursiõiguse ühtlustamise küsimus kiireks ja soovitada valitsustele moodustada selle lahendamiseks erikomisjonid, millesse iga maa kohtuministerium määraks oma esindajad-spetsialistid¹⁹.“ Balti juristide alatise büroo edaspidisest tööst, samuti tema poolt ellu kutsuda otsustatud erikomisjonide tegevusest pole kahjuks avalikkusele midagi teada.

Õiguse ühtlustamise mõtet Balti riikide vahel ühel või teisel alal on korduvalt õhutanud Balti riikide kaubanduse ja töönduse esindajate konverentsid²⁰. Ka käesoleval suvel Tallinnas peetaval järjekorralisel, arvuliselt nimelt viiendal, Balti majanduskonverentsil leiab

¹⁸ Vrd. K. Selter: Eesti, Läti ja Leedu õigusteadlaste koostöö korraldamisest 1931. a. kestel. „Õigus“ 1931, nr. 10, lk. 471. — Sama kirjutis annab lühikese kokkuvõtte kõnesoleva kongressi kälgust ja töötulemusist ning ühtlasi Balti juristide alatise büroo selle koosoleku otsuseist, mis on peetud 12. ja 13. oktoobril 1931 Riias.

¹⁹ Balti juristide alatise büroo esimese koosoleku otsuste p. 8. — Vrd. K. Selter: Osund. kirjutis. „Õigus“ 1931, nr. 10, lk. 474.

²⁰ Balti riikide kaubanduse ja töönduse esindajate konverentsid on arutanud konkursiõiguse, kaubamärkide ja patendiseadusandluse, firmade registreerimise, kõlvatu võistluse jt. seaduste ühtlustamise küsimust.

see mõte uuesti kaalumist ning edasiarendamist, kuna konverentsi päevakorda on võetud teiste punktide hulgas ka vekсли- ning tsekiõiguse ühtlustamise küsimus.

§ 2. Genfi tsekiõiguse ühtlustamise konventsioonide üldeeskirju.

I. Konventsioonide hilisem allakirjutamine, nendega liitumine, nende ratifitseerimine ja kehtimahakkamine. — Nagu juba eespool mainitud, on Genfi kõnesolevad konventsioonid 19. märtsil 1931 alla kirjutatud kahekümne riigi poolt. Kõigile teistele riikidele nad on jäetud lahti samaks otstarbeks 1931. a. 15. juulini²¹. Ka pärast seda tähtpäeva on võimaldatud kõigile teistele riikidele liitumine nende konventsioonidega²². Kõik need kolm konventsiooni kuuluvad ratifitseerimisele, kusjuures ratifitseerimisaktid tuleb esitada Rahvasteliidu peasekretärile 1933. a. 1. septembrini²³. Kui aga konventsioonidele allakirjutanud riigid ei peaks jõudma kinni pidada antud tähtpäevast, siis nad on kohustatud teatama viieteistkümne päeva jooksul, arvates samast tähtpäevast, Rahvasteliidu peasekretärile, millises seisundis asetseb ratifitseerimine²⁴. Need konventsioonid hakkavad kehtima üheksakümmend päeva pärast seda, kui neid on ratifitseerinud või kui nendega on liitunud kokku seitse riiki, kusjuures kolm neist peavad kuuluma Rahvasteliidu Nõukogu alatiste liikmete hulka²⁵. Kui konventsioonide jõustumiseks vajalikud eeldused 1933. a. 1. novembrini ei täitu, siis Rahvasteliidu peasekretär on kohustatud kokku kutsuma uue konverentsi, kelle ülesandeks on kaaluda tekkinud olukorda ning püüda leida sellest väljapääsuteed²⁶. Konventsioonidega liitumine ning nende ratifitseerimine on võimaldatud ka pärast nende konventsioonide kehtimahakkamist teistes riikides, kusjuures nad jõustuvad siis antud riigi suhtes üheksakümmendal päeval pärast vastava akti või teate saabumist Rahvasteliidu peasekretärile²⁷.

²¹ GIK-i III art., GIIK-i 11. art. ja GIIK-i 2. art.

²² GIK-i V art., GIIK-i 13. art. ja GIIK-i 4. art.

²³ GIK-i IV art., GIIK-i 12. art. ja GIIK-i 3. art.

²⁴ Genfi I, II ja III konventsiooni protokollide punktid A.

²⁵ GIK-i VI art., GIIK-i 14. art. ja GIIK-i 5. art.

²⁶ Genfi I, II ja III konventsiooni protokollide punktid B.

²⁷ GIK-i VII art., GIIK-i 15. art. ja GIIK-i 6. art.

Genfi tsekiõiguse ühtlustamise kõik kolm konventsiooni on ratifitseerinud resp. nendega lõplikult liitunud järgmised riigid: *Helveetsia* (26. aug. 1932; tingimusel, et tema poolt tehtud ratifikatsioon jõustub alles pärast Helveetsia obligatsioonõiguse XXIV — XXXIII tiitlite revisjoni või pärast eri vekslis- ja tsekiseaduse vastuvõtmist), *Itaalia* (31. aug. 1933), *Jaapan*, *Monako* (9. veebruaril 1933), *Nikaragua*, *Norra* (27. juulil 1932), *Rootsi* (27. juulil 1932), *Saksamaa* (14. aug. 1933), *Soome* (31. aug. 1932) ja *Taani* (27. juulil 1932, Gröönimaata). Genfi konventsiooni tseki tempelmaksustamise kohta on ratifitseerinud üksikult 13. jaanuaril 1932 *Suurbritannia* ja *Põhja-liri*. Olgu siinkohal veel tähendatud, et Genfi Ühtlustatud tsekiseadus evib juba kehtivust alates 1. novembrist 1932 Norras, Rootsis, Soomes ja Taanis. Saksamaal aga kehtivad alates 1. aprillist 1934 kõik kolm Genfi tsekiõiguse ühtlustamise konventsiooni²⁸.

II. Vahendid Genfi Ühtlustatud tsekiõiguse ühtluse säilitamiseks. — GIK-i ratifitseerinud, samuti temaga liitunud riigid kohustuvad kehtima panema ÜTS-e siseriigi seadusena. Järelikult ÜTS normib lepinglaste siseriiklikku tsekiõigust, aga mitte tseki liiklemisel tekkivaid rahvusvahelisi vahekordi, mida määritleb GIIK. Nagu Genfi Ühtlustatud veksliseadus, nii ka ÜTS pole nn. musterseadus (*loi modèle, loi type*), mida võib muuta ning täiendada iga lepinglasriik oma suva järgi, vaid ta on ja peab ka jääma ettenähtud piirides ühtlaseks tsekiseaduseks, mida võib kehtima panna teda ratifitseerinud või temaga liitunud riik ainult Genfi konverentsil vastu võetud kujul²⁹. Sama norm on kehtiv ka GIIK-i ja GIIK-i kohta³⁰. Need küsimused aga, mis on jäetud iga lepinglasriigi oma seadusandluse normida, on täpsalt loendatud ning piiri-

²⁸ Vrd. „Das neue Deutsche Reichsrecht“. Hrsg. von Hans Pfundtner und Dr. Reinhard Neubert unter Mitwirkung von Dr. F. A. Medicus. II b 20, lk 1 ja 27. — Adolf Stengel: Das neue Wechsel-, Scheck- und Stempelrecht der europäischen Länder und der Vereinigten Staaten von Amerika nebst europäischen Stempeltarifen. Berlin, 1933. Lk. IV, V, 26, 43, 48, 59, 136 ja 173.

²⁹ Vrd. GIK-i I art.

³⁰ Vrd. GIIK-i ja GIIK-i 1. art.

teldud CIK-i 2. lisas, milles käsitellakse ÜTS-st lubatud kõrvalekaldumisi, ning GIIK-s, mis sisaldab ÜTS-e konflikt-norme. Neid lubatud reservatsioone ning siseriigi seadus-andluse normida jäetud küsimusi lähemalt vaadeldes selgub, et nad on antud peamiselt selleks, et säilitada lepinglasriikide siseseadusandluse poliitikalte teatavat vabadust tsekivahekor-dade reguleerimiseks.

Olgugi et Genfi tsekiõiguse ühtlustamise konventsioonide väljatöötamisest on osa võtnud maailma paremaid ja nime-kamaid juriste ja asjatundjaid³¹ ning et tema redigeerimisele on pühendatud äärmist tähelepanu ja hoolsust, mille tõttu ta ei võiks ega tohiks jätta enam midagi soovida oma selgu-ses ning sõnastuse täpsuses, siiski võib ilmnedä lahku mi-nekuid ning arusaamatusi nende konventsioonide kohaldamisel tegelikus elus ning isegi nende üksikute artiklite sisu ja mõtte tõlgenduses, antud üksikute riikide kõrgemate kohtute poolt. Kuid tuleb arvestada ka seda, et neis konventsioonides võib leiduda koguni tühikuid. Sääras-tel juhtudel Ühtlustatud tsekiõiguse ühtluse säilitamiseks on kõnesolevate konventsioonide koostajad ette näinud järgmi-sed vahendid. Kõigepealt, Genfi 1931. a. konverentsi lõpp-aktis avaldatakse soovi, et lepinglased teeksid teatavaks üks-teisele tähtsamad kohtuotsused, mis on tehtud nende riigis ÜTS-sse puutuvais küsimusis³². Peale selle kõik need kolm Genfi tsekiõiguse konventsiooni³³ annavad õiguse igale

³¹ Genfi tsekiõiguse ühtlustamise konverentsist osavõtjate hulgas on järgmiste silmapaistvate teadusmeeste ja eriasjatundjate-pangameeste nime-sid: prof. A. Arcangeli, Prantsuse Panga inspektor I. Bouteron, Rootsi tsiviilõiguse komisjoni president B. Ekeberg, Itaalia riigi nõunik A. Giannini, prof. H. C. Gutteridge, prof. K. Hermann-Otavsky, Madalmaade riiginõukogu liige dr. J. Limburg, prof. J. C. da Matta, prof. L. Mossa, prof. J. Percerou, Saksa riigi kohtumin. ministeriaal-nõunik L. Quassowski, prof. F. G. Schel-tema, prof. J. Sulkowski, Belgia Rahvuspanga direktor P. van Zee-land jt.

³² Genfi 1931. a. konverentsi lõpp-akti III sooviavaldis. Genfi tseki-õiguse konventsioonide ühtlast tõlgendamist hõlbustavad redaktsioonikomis-joni poolt koostatud motiivid — Rapport du Comité de Rédac-tion, mis on läbi vaadatud ja kinnitatud Genfi konverentsi 1931. a. 18. ja 19. märtsi istungitel (vrd. Comptes Rendus II, lk. 88—117 ja 373—382).

³³ GIK-i IX art.; GIIK-i 17. art. ja GIIK-i 8. art.

riigile, kus nad kehtimas, pöörduda Rahvasteliidu peasekretäri poole sooviavaldisega iga konventsiooni kui terviku või ainult mõne tema osa revideerimisele võtmiseks, kui selle konventsiooni kehtima hakkamise momendist asja algataja riigis on möödunud neli aastat. See avaldis tehakse teatavaks teistele riikidele, kus kehtib kõnesolev konventsioon, ja kui see algatus leiab aasta jooksul vähemalt kuus toetajat lepinglasriiki, siis Rahvasteliit võtab küsimuse alla uue konverntsi kokkukutsumise esitatud täienduste ja muudatuste arutamiseks.

Nagu sellest kõigest nähtub, pole nende konventsioonide täiendamis- ning muutmisevõimalus just kõige kergem ning kiirem. Kuid näib, et selle järele pole ka erilist tarvet, sest nad on välja töötatud esmajärguliste jõudude poolt ning on oma sisult ja redaktsioonilt võrdlemisi küllalt täielikud ning täpsad. Pole aluseta ka arvamus, et seaduste liiga sage muutmine pole kuigi soovitatav õiguspoliitilisest seisukohast.

III. Konventsioonide kehtivuse lõppemine. — Genfi (sekiõiguse ühtlustamise konventsioonidele pole kohaldatav rahvusvahelistele lepingutele tehtav etteheide kindlusetuses. Seda tagab kõigepealt ÜTS-e sisuline väärtuslikkus, osaliselt ka nende konventsioonide muutmise- ja täiendamisevõimaluste raskepärusus ning nende ülesütlemise viis. Nende Genfi konventsioonide ülesütlemine jõustub ülesütleja riigi suhtes üheksakümmend päeva pärast seda, kui vastav teatis on jõudnud Rahvasteliidu peasekretärile, kusjuures ülesütlemine ei või toimuda enne kaht aastat, arvatud ülesõeldava konventsiooni kehtimahakkamise päevast ülesütleja riigis⁸⁴. Tungiva tarviduse korral (*cas d'urgence*), mis ei luba viivitamist, võib üles õelda GIK-i igal ajal, s. t. ka enne kahe aasta möödumist tema jõustumise päevast arvates; sellest tuleb teatada kõigile lepinglastele, kusjuures see ülesütlemine omandab kehtivuse kaks päeva pärast vastava ülesütlemise teatise kättesaamist viimaste poolt⁸⁵. Seda soodustust konventsiooni ülesütlemiseks tungiva tarviduse korral pole ette nähtud ei GIK-i ega ka GIIK-i kohta.

⁸⁴ GIK-i VIII art.; GIK-i 16. art. ja GIIK-i 7. art.

⁸⁵ GIK-i VIII art. 3. lõige.

§ 3. Genfi Ühtlustatud tsekiseaduse olulisemaid erinevusi Eesti Tsekiseadusest.

I. Süsteem. — Eesti Tsekiseaduses (ETS-s)⁸⁶ leidub kaks ebaehtsate viidete liiki kuuluvat eriviidet, mis juhivad seadusekohaldaja ex-Vene Veksliseadustiku⁸⁷ teatavate paragraafide juurde⁸⁸. Neile lisandub ETS-e viimases, nimelt 34. §-s järgmise sõnastusega üldviide: „Käesolevas seaduses ettenägemata juhtumistel tuleb käia veksliseaduse järgi.“ Osundatud üldviite konstruktsiooni süstemaatilisel tõlgendamisel ilmneb, et ka siin on tegemist ebaehtsa viitega, milles viidatud seadusena tuleb arvesse vaid ex-Vene Veksliseadustik⁸⁹. Seega ETS sisaldab ainult tsekiõiguse spetsiifilisi erinorme, kuna kõik need nor-

⁸⁶ Eesti Tsekiseadus (ETS) on vastu võetud Riigikogu poolt 20. mail 1927. a.: RT 1927, 54, I, 59. Teda täiendab Riigikogu poolt 25. novembril 1930. a. vastu võetud „Tsekiseaduse §§ 9 ja 10 muutmise seadus“: RT 1930, 97, art. 680, mis lisandab kummalegi paragraafile uue, ettedateeritud tsekke määritleva lõike.

⁸⁷ Ustav o Vekseljah, izdanie 1903 goda: Svod Zakonov, tom XI, tšast 2.

⁸⁸ ETS-e 19. §-i 2. lõige: „Tsekimaksja nimele tehtud tseki shiiröl on allkirja tähendus temalt maksu kättesaamise üle. Tseki shiirode suhtes talitatakse vastavalt veksliseaduse §§ 18., 21. ja 23. (S. K. XI köide, II jagu, 1903. a. väljaanne).“

ETS-e 19. §-i 4. lõige: „Tseki protesti asjas talitatakse vastavalt veksliseaduse §§ 67—72 eeskirjadele ettenäitamisel maksetavate vekslite suhtes (S. K. XI köide, II jagu, 1903. a. väljaanne).“

⁸⁹ ETS-e 34. § on sõnastatud sedavõrt selgesti, et ta tuleb tunnistada igasuguse kahtlusetä viiteks normitehnilises mõttes. Viitavaks seaduseks on ETS ning viidatavaks normideks — veksliseaduse vastavad ettekirjutised. Seejuures aga kerkib küsimus, millist liiki viitega on antud juhul tegemist: kas esineb siin ehtis viide, s. t. säärane, mis juhib seadusekohaldaja ETS-s leiduvate lünkade täitmiseks Eestis kehtiva vekslioiguse instituudi juurde; või peitub siin ebaehtis viide, s. t. säärane, mis juhib seadusekohaldaja ETS-s leiduvate lünkade täitmiseks teatava konkreetse veksliseaduse juurde. [Viite konstruktsioonide kohta vt. Artur-Tõeleid Kliimann: Normitehnikast administratiivprotsessiõiguses (alapealkiri: Kriitika- ja interpretatsiooniküsimusi maksvast õigusest). Äratrükk juriidilisest ajakirjast „Õigus“, 1930, nr. nr. 1, 2, 3 ja 4. Tartu, 1930. Lk. 8 jj. ning seal osundatud kirjandus.] Ehtsa viite olemusel oleks ETS-e suhtes praegu viidatavaks seaduseks 19. jaanuaril 1932 Riigikogu poolt vastu võetud ning sama aasta 4. märtsil jõustunud Veksliseadus (RT 1932, nr. 17, art. 125); kui aga hiljemini jõustuks näit. Genfi Ühtlustatud veksliseadus, siis asendaks viimane ETS-e suhtes siin täielikult Eesti Veksliseadust. Ebaehtsa viite olemu-

mid, mis tal samased veksliseaduses olevatega, leiavad määritlemist ex-Vene 27. mai 1902. a. Veksliseadustikus. Olgugi et tsekk ja veksell oma juriidilise normistiku suhtes seisavad üksteisele võrdlemisi lähedal, siiski valmistab tsekk oma isepäraste erinormidega küllaldaselt raskusi seadusekohaldajale veksliseaduse erilaadsete normide rakendamisel ETS-s leitudvate tühikute täitmiseks. A.-T. Kliimann väidab väga õieti, „et ebaehtis viide toob viitavasse instituuti võõraloomulisi normistikke. Neid erilaadseid normistikke ei suuda teinekord isegi osavam spetsialist tõlgendada nõnda, et nad sobiksid konarlusteta ja täiesti ladusalt viitavate normide

sel aga oleks ETS-e suhtes veel praegugi ning ka edaspidi, kuni selle viite äramuutmiseni, viidatavaks seaduseks ex-Vene 27. mai 1902. a. Veksliseadustik, mis kehtis ETS-e jõustumise hetkel. Kuigi see ex-Vene Veksliseadustik on kaotanud Eestis, alates 4. märtsist, oma kehtivuse veksliseadusena, jääks ta ometi püsima ETS-t täiendava seadusena.

Esimesel hetkel näib küll ETS-e 34. §-s tegemist olevat ehtsa viitega. Nii vastab viite konstruktsiooni esimene osa täielikult ehtsa viite iseloomule, kuna siin kõneldakse üldiselt kõigist neist juhtumest, mis on jäänud ETS-s määritlemata. Viite konstruktsiooni teine osa aga, kus mainitakse veksliseadust, võib tekitada ometi teatavaid kahtlusi 34. §-i ehtsaks viiteks tunnistamisel: kas on siin mõeldud üldiselt, mitte konkreetselt Eestis kehtiva veksliseaduse normistikku või on siin siiski tegemist ex-Vene Veksliseadustikuga. Kuid et 34. §-s pole osundatud veksliseaduse täpsat nimetust ega tema leiukohta, siis võib ka viite selle osa suhtes kalduda arvamine ehtsa viite kasuks. Paraku jõutakse siiski vastakule seisukohale, kui kõnesoleva viite mõtte selgitamiseks kasustatakse süstemaatilist tõlgendamist. ETS-e 13. ja 19. § juhivad seadusekohaldajat tseki indosseerimise ja protestimise asjus ex-Vene Veksliseadustiku teatavate §-de juurde. Et nende §-dega pole kaugeltki lahendatud kõik tseki protestimise ja indosseerimisega seoses olevad üksik-küsimused, siis tuleb järelejäänud lünkade täitmiseks kasutada 34. §-s esitatud viidet. Kui aga see oleks ehtis viide, siis ei saaks kasutada nende järelejäänud lünkade täitmiseks ex-Vene Veksliseadustikku, vaid siin tuleks kohaldamisele praegusel hetkel Eesti 1932. a. Veksliseadus. Et viimane on vaid ex-Vene Veksliseadustiku sõnasõnaline tõlge väheste muudatustega (vt. Valter Nõges: Eesti uus Veksliseadus. „Õigus“ 1932, nr. 5, lk. 215 jj.), siis ei tekitaks kahe kõnesoleva veksliseaduse kõrvuti kohaldamine tsekiõiguse ühes ja samas osas erilisi raskusi. Olukord muutuks aga hoopis teiseks, kui meil kehtima pandaks Genfi Ühtlustatud veksliseadus, mis on oluliselt erinev ex-Vene Veksliseadustikust (vt. Valter Nõges: Genfi Ühtlustatud Veksliseadus 1930. aastast. „Õigus“ 1931, nr. 5, lk. 197 jj.). Viimasel juhul võiks tekkida ülepääsetamatuid raskusi kahe, põhimõtteil erinevate veksliseaduste kõrvuti kohaldamisel ETS-s leitudvate lünkade täitmiseks. Seepärast näib olevat õige arvata, et ETS-e 34. § esitab enesest ebaehtsa viite varjatud kujul, milles viidatava seadusena tuleb arvesse ex-Vene 27. mai 1902. a. Veksliseadustik.

süsteemisse. Sellepärast ei saa tunnustada ebaachtsat viidet heaks normitehniliseks vahendiks⁴⁰.”

ÜTS on kõrvale heitnud viidete süsteemi: kõik need vekslidõiguse normid, mis tulevad kohaldamisele tseki juures, on esitatud ÜTS-e tekstis eneses. Säärane normimisviis on sobiv antud juhul kahel põhjusel: ühelt poolt ta kõrvaldab need raskused, mis käivad paratamatult kaasas ebaachtsate viidete süsteemiga; teisest küljest aga võimaldab ta hõlpsa liitumise ÜTS-ga neilegi riikidele, kes ei soovi mingil põhjusel kehtima panna Genfi Ühtlustatud veksliseadust, sest need kaks seadust pole seotud üksteisega viidete kaudu.

ÜTS koosneb 57 paragraafist, mis on jaotatud kümnesse peatükki: I ptk.: tseki koostamisest ja vormist (art. 1—13); II ptk.: indosseerimisest (art. 14—24); III ptk.: tsekikäendusest (art. 25—27); IV ptk.: esitamisest ja lunastamisest (art. 28—36); V ptk.: ristatud ja arvestus-tsekist (art. 37—39); VI ptk.: regressist mittelunastamise puhul (art. 40—48); VII ptk.: tseki teisikuist (art. 49—50); VIII ptk.: muudatus-test (art. 51); IX ptk.: aegumisest (art. 52—53); X ptk.: üldmäärused (art. 54—57).

II. Tseki koostis ja vorm. — ÜTS, järgnedes uuemate tsekiseaduste eeskujule ja doktriinis üldiselt vastu võetud seisukohale, ei sisalda tseki lega aldefiniitsiooni, kuid esitab selle asemel tsekilarvikute loendi⁴¹. Akti, milles puudub mõni ÜTS-s loendatud tsekitarvikuist, ei peeta tsekiks⁴². Sama võib väita ka ETS-e kohta, kuigi siin võib tekitada teatavaid kahtlusi 1. §. Selle paragraafi lähemal vaatlemisel aga nähtub ilmsesti, et siin ei määritleda mitte tsekimõistet, vaid piiritellakse tsekiväljaja ja tsekilunastaja vahekorda. Umbes sama normib enam täpsustatud kujul ÜTS-e 3. art. Siinkohal olgu veel mainitud, et ETS-e 1. §-i esimene pool, milles öeldakse, et „tsekiga teeb tsekiandja tsekimaksjale ülesandeks maksta tsekipidajale tseki ettenäitamisel teatud rahasumma“, kordub ühe osaga ETS-e 3. §-i 3. punktis ning

⁴⁰ Artur-Tõeleid Kliimann: Osund. teos. Lk. 15.

⁴¹ ÜTS-e 1. art. — Vrd. Austria 3. aprilli 1906. a. tsekiseaduse 2. §-iga; Saksa 11. märtsi 1908. a. tsekiseaduse 1. §-iga; Helveetsia 30. märtsi 1911. a. tsiviilseadustiku 830. art.; Poola 14. novembri 1924. a. tsekiseaduse 1. art. jt. — Vt. ka Dr. Felix Meyer: Osund. teose I köide. Lk. 23.

⁴² ÜTS-e 2. art. 1. lõige.

teise osaga ETS-e 9. §-s⁴⁵. Säärane kordumine koos teiste redaktsiooniliste ebatäpsustega⁴⁴ annab tunnistust ETS-eviimistlematusest ning seadustehnilisest algelikkusest. ÜTS-e kohta aga sellist etteheidet teha ei saa.

Olulisemaist erinevust, mis ilmnevad ÜTS-e ja ETS-e normides tseki koostise ja vormi kohta, mainitagu järgmisi:

1. ETS-e järgi ei peeta tsekiks säärast akti, milles tseki summa pole tähendatud sõnades⁴⁶. Suurema ja kergema ülevaatlikkuse saavutamiseks ETS lubab küll märkida tseki summat ka numbrites, kuid sel viisil tähendatud summale ei omistata juriidilist tähendust: „Kui maksmisele kuuluv summa tseki sõnadega ja numbritega lahkumisevalt tähendatud, on maksev sõnulkirjutatud summa⁴⁶.“ ÜTS aga ei nõua tseki summa tähistamist tingimata sõnades, kuna seda võib kirjutada ka ainult numbrites⁴⁷. Kuid ka ÜTS asetab sõnades tähendatud tseki summa alati eelisseisukorda: kui vekslisumma on tähendatud tsekile ühe korraga sõnades ja numbrites ning kui neis ilmneb erinevus, siis ÜTS-e järgi on sõnades tähendatu lunastussummaks; samuti ka, kui tseki summa on märgitud tsekile ühe korraga mitu korda sõnades ja numbrites ja kui neis ilmneb erinevus, siis on lunastussummaks sõnades tähendatud väiksem summa⁴⁸. ÜTS, lubades

⁴⁵ ETS-e 9. §: „Tseki tähendatakse: ... 3) tsekiandja käsk tseki maksjale välja maksta kindel sõnulkirjutatud rahasumma, ...“ — ETS-e 9. §: „Tseki makstakse välja selle ettenäitamisel, kuigi see ei järgne ta sisust.“

⁴⁴ Redaktsioonilise ebatäpsuse tüüpilise näitena olgu osundatud ETS-e 18. §-i 1. lõiget: „Tseki järgi mittemaksmise korral, mis tõestatakse määratud korras (§ 19.), on tsekipidajal õigus omal äranägemisel pöörata nõudmisele võlgneva tseki summa maksmiseks kas kõigi tseki järgi vastutajate vastu üheskoos või üksikute vastu nende hulgas, kusjuures viimasel juhul juhtumisel (allakirjutatu sõndus) ei kaota tema oma õigusi nende suhtes, kelle vastu ta veel pole esinenud nõudmisega.“ Ilmselt on siin selge, et „viimase kahe juhtumise“ all mõeldakse regressiõnde esitamiseõigust tseki järgi 1) üksikute tseki kohuslike vastu üheskoos ning 2) ühe tseki kohusliku vastu, kusjuures see viimane juhtum on nähtavasti „kogemata“ seadusest välja jäänud. (Vrd. ex-Vene Veksliseadustiku vastava, nimelt 30. artikliga.)

⁴⁵ ETS-e 9. §-i 3. punkt.

⁴⁶ ETS-e 8. §.

⁴⁷ Vrd. ÜTS-e 9. art.

⁴⁸ Sama. — ÜTS-e 9. art. vastab täpsalt Saksa 11. märtsi 1908. a. tsekiseaduse 6. §-le, mille sisu tõlgendamiseks vt. Dr. jur. James Breit: Osund. teose I köide. Lk. 332 jj.

tsekisumma märkimist tsekile ka ainult numbrates, hõlbustab tseki täitmist ning vähendab tseki tühiseks tunnistamise võimalusi puudustel, mis ei evi esmajärgulist tähtsust.

2. Sama eesmärki taotleavad ÜTS-e ettekirjutised tseki väljamiskoha tähistamise kohta. ETS ei pea tsekiks akti, milles pole märgitud tseki väljamiskoht⁴⁹. ÜTS, samuti nähes ette tsekitarvikuna tseki väljamiskoha tähistust⁵⁰, osutub ometi siin painduvamaks, sest ta säilitab tseki kehtivuse väljamiskoha tähistuse puudumisel sel korral, kui tseki väljaja allkirja⁵¹ kõrval on tähendatud mingi paik, mis peetakse sel juhul tseki väljamiskohaks⁵².

3. ÜTS erinevalt ETS-st näeb ette koguni uue tsekitarviku: nimelt, ta nõuab tseki maksukoha tähistamist tsekiteksti⁵³. Selle sammu põhjenduseks lausutakse Redaktsioonikomitee Seletuskirjas, et tseki maksukoha tähistus pole oluline ainult tseki lunastamiseks ja protestimiseks esitamisel, sest ta evib tähtsust ka tseki vääringu määramisel, näit. küsimuse otsustamisel, kas tsekk kuulub lunastamisele prantsuse või helveetsia frankides⁵⁴. Tseki vormilise väljuse pehmendamiseks sisaldab ÜTS normi, vastavalt millele tseki maksukoha tähistuse puudumine ei võta tsekilt tema kehtivust, sest sel juhtumil loetakse maksukohaks tsekilunastaja nimetuse kõrval tähendatud paik⁵⁵. Kui ei seda ega teist pole märgitud, siis kuulub tsekk lunastamisele tsekimaksja peaaaskohas⁵⁶. ETS-e järgi aga loetakse tseki maksukohaks tsekilunastaja nime või firma juures tähendatud paik, kuna

⁴⁹ ETS-e 3. §-i 3. p. ja 4. §.

⁵⁰ ÜTS-e 1. art. 5. p.

⁵¹ Prantsuskeelses ametlikus tekstis öeldakse: „dans le lieu désigné à côté du nom du tireur“ (allakirjutanu sõrendus). Prantsuskeelse teksti mõttele näib olevat kõige enam vastav asendada sõna „nom“ eesti-keelses tõlkes siinkohal sõnaga „allkiri“, kuna sõna „nom“ tähendab kõike seda, milles üldse võib avalduda tseki väljaja allkiri (isiku nime, firmat koos voliniku allkirjaga). ÜTS-e 1. art. 3. punktis, samuti 2. art. 2. lõikes esinev sõna „nom“ tuleb küll tõlkida samaulatusliku sõnaga „nimetus“, mis pole kohaldatav aga tseki väljaja kohta, sest tseki oluliste osiste (= tsekitarvikute) hulka kuulub küll tema allkiri, aga mitte tema nimetus.

⁵² ÜTS-e 2. art. 4. lõige.

⁵³ ÜTS-e 1. art. 4. p.

⁵⁴ Vrd. Comptes Rendus II, lk. 91, punkt 23.

⁵⁵ ÜTS-e 2. art. 2. lõige.

⁵⁶ ÜTS-e 2. art. 3. lõige.

maksukoha eritähistusele tsekil ei omistata üldse mingit juuriidilist tähendust; kui tsekilunastaja nime või firma juures on jäetud paik tähendamata, siis loetakse maksukohaks tseki väljamiskoht⁵⁷. GIK-i 2. lisa võimaldab küll igale lepinglasriigile reservida endale õigust lugeda tseki maksukohaks vastava tähistuse puudumisel mitte tsekilunastaja peasuukohta, vaid tseki väljamiskohta, nagu see on ka ETS-s⁵⁸. Ometi tuleb tähendada, et Eestil selle lubatud reservatsiooni kasutamiseks pole kaaluvaid põhjusi juhtumil, kui ta peaks liituma GIK-ga. Tsekilunastaja peasuukoht, ehkki see ei nähtu tsekitekstist, on alati kergesti kindlaks tehtav, sest tsekilunastajaiks on üldreeglina krediitasutised, kelle asukohad üldiselt teada. Ka doktriin ei pea soovitavaks lugeda tseki väljamiskohta ühtlasi tseki maksukohaks. Tsekilunastaja peasuukoht sellena vastavat enam poolte arvatavale tahetele ning ühtlasi kaitsevat enam tsekilunastaja huve⁵⁹.

4. ETS-e järgi võib tähendada sisemaa tsekil selle lunastajana ainult krediitasutisi, kes on õigustatud võtma hoigusmasid jooksvale arvele; sellele normile mittevastavat akti ei peeta üldse tsekiks⁶⁰. ÜTS näeb siin ette hoopis avaramad piirid. Ka tema omistab passiivse tseki võime pankureile. Kuid vastandina ETS-le ei võta ta aktilt tseki jõudu, kui sellel lunastajana on märgitud mittepankur⁶¹. Pankuri mõiste ise kuulub iga lepinglasriigi siseseadusandluse määrata⁶². ÜTS omalt poolt võimaldab pankuri mõiste laiendamist sellega, et ta lubab mõista pankurite all ka sääraseid isikuid ja asutisi, keda lepinglasriigi natsionaalseadus nende tegevuse loomu poolest — *en raison de la nature de leur activité* — samastab pankuritega⁶³. Kõige selle kõrval on jäetud igale lepinglasriigile õigus määrata, et tema territooriumil väljatud ja seal lunastamisele kuuluvad tsekid on tühised,

⁵⁷ ETS-e 7. §.

⁵⁸ Res. 3. art.

⁵⁹ Vrd. Dr. Guido Strobele: Osund. teos. Lk. 23 ja seal tähendatud literatuur.

⁶⁰ ETS-e 2. §-i 1. lõige ja 4. §.

⁶¹ ÜTS-e 3. art. — Põhjendusi sellele normile vt. Comptes Rendus II, lk. 161 jj.

⁶² Res. 29. art.

⁶³ Vrd. ÜTS-e 54. art. ja Res. 29. art.

kui nad pole väljatud pankuri või viimasega samastatud isiku või asutise lunastada⁶⁴. Et selle reservatsiooni kasutamisel võib tekkida raskusi juhul, kui säärase maa tsekk oma liiklemisel satub välismaale, kus ta peetakse kehtivaks, siis GIIK sellest tekkida võivate sekelduste vältimiseks näeb ette järgmise normi: kui tsekk osutub tühiseks tsekilunastaja isikust oleneval põhjusel, siis loetakse kehtivaiks neist tsekil olevaist allkirjadest tekkivad kohustised, mis on tehtud mail, kus seadus ei tunne tseki tühjamist tsekilunastaja isikust oleneval põhjusel⁶⁵.

5. Analoogiliselt Genfi Ühtlustatud veksliseaduse poolt lubatud komisjonivekslitega ÜTS näeb ette komisjonitsekid, s. t. sääraseid tsekid, mis kuuluvad lunastamisele kolmanda isiku arvelt⁶⁶. ETS sääraseid tsekke ei tunne. Komisjonitseki lubamise kasuks kõnelevad mõningad puhtpraktilised kaalutlused. Nende tõttu ta on leidnud tarvitamist isegi neis mais, kus ta kehtivale tsekiseadusele tundmatu⁶⁷. Komisjonitseki paremuseks on see asjaolu, et ta võimaldab isikule maksete õiendamist tsekiga isegi seal, kus tal enesel puudub pangaarve. Enesestmõistetavaks eeltingimuseks seejuures on muidugi vastava kokkuleppe olelu tseki väljaja ja selle isiku vahel, kelle arvelt peab toimuma tseki väljamaksmine.

6. Eestis kehtiva tsekiõiguse järgi blankotsekk, s. t. allakirjutatud tsekiplank, milles pole tähistatud kõik tsekitarvikud, ei evi tsekiõudu, kuni ta pole täidetud⁶⁸. Arvestades analoogia alusel Eesti Riigikohtu ja Vene Dirigeeriva Senati tõlgendusi ex-Vene Veksliseadustiku kohta blankovekslite asjus⁶⁹, tuleb lugeda õigustatuks täitma puudulikult koostatud tsekiplanki tsekitekstiga ainult seda isikut, kellele on

⁶⁴ Res. 4. art. 1. lõige.

⁶⁵ GIIK-i 3. art. 2. lõige.

⁶⁶ ÜTS-e 6. art. 2. lõige.

⁶⁷ Vrd. Dr. Guido Strobele: Osund. teos. Lk. 36.

⁶⁸ ETS ei sisalda normi blankotseki kohta. Kuid et ETS-s ettenägemata juhtudel tuleb ETS-e 34. §-i kohaselt käia ex-Vene Veksliseadustiku järgi, siis ka blankotsekkide kohta tuleb Eestis praegu kohaldamisele ex-Vene Veksliseadustiku 88. art.

⁶⁹ Vrd. RkHt 1929. a. toim. nr. 66 Kuusik-Sarviku asjus. — Samuti vrd. Vene Dirigeeriva Senati tsiv. kass. dep. otsuseid: 1906. a. nr. 5; 1913. a. nr. 32; 1915. a. nr. 22 ja 1916. a. nr. nr. 13, 27 ning 44.

antud tsekiplank allakirjutaja poolt⁷⁰. Täistäitmata tsekiplangil pole tsekijõudu ja seepärast ei või toimuda tema indosseerimine ETS-s ette nähtud korras. ÜTS, järgides Genfi Ühtlustatud veksliseaduse 10. art. eeskujul, on antud blankotseki seadusliku tunnustamise. Vastavalt ÜTS-e 13. artiklile võib väljata puudulikult koostatud tsekiplanki, mille täidab tsekisaaja vastavalt kokkuleppele. Kui puudulikult koostatud tsekk on hiljemini täis täidetud sobinud kokkuleppe vastaselt, siis sellest kõrvalekaldumisest ei saa vastelda tsekivaldajale, kui ta pole omandanud tseki halvas usus või kui ta selle omandamisel pole toiminud raske hooletusega. Olgu siinkohal mainitud, et iga lepinglasriik võib reservida endale õiguse mitte mahutada oma natsionaalseadusse blankotsekide kohta käivat artiklit ÜTS-st⁷¹.

7. ÜTS ei näe ette tingimusi, millede olelusel lubatakse teha tseki sääraseid parandusi, mis muudavad oluliselt selle sisu. Samuti vaikib ta edasiande-pealdistes tehtavast parandusist. Neid küsimusi puudutab ta ainult ühes, nimelt 51. artiklis: „Tseki teksti muutmise korral need isikud, kes on alla kirjutanud pärast seda muutmist, on kohustatud muudetud teksti sõnastuse järgi; enne seda alla kirjutanud isikud on kohustatud aga esialgse teksti sõnastuse järgi.“ Nagu sellest artiklist nähtub, ÜTS, nagu Genfi Ühtlustatud veksliseaduski, ei näe ette paranduste jaoks mingit vormi, tunnistades akti tseki isegi sel juhtumil, kui on tehtud parandus mõnes tsekitarvikus. ETS ei luba üldse paranduste tegemist tsekitarvikuis; ta loeb tühiseks akti, milles leiduvad säärased parandused⁷². Mitteoluliste tsekiosiste parandamist tuleb pida Eestis kehtiva tsekiõiguse seisukohalt siiski lubatuks, kui nad on õiendatud enne tseki väljaja allkirja⁷³. Samuti

⁷⁰ Eesti Riigikohtu ja Vene Dirigeeriva Senati eespool osundatud otsustes antud tõlgenduste kohaselt on õigustatud täitma puudulikult koostatud veksliplanki vekslitekstiga ning seejuures ainult omale nimele see, kellele on antud veksliplank selle allakirjutaja poolt. Et ETS-e 6. art. järgi tseki võib väljata ettenäitajale, mis pole lubatud aga vekslite suhtes, siis sellest tuleb järeldada, et tsekiplangi saaja ei tarvitse täita seda planki omale nimele.

⁷¹ Res. 11. art.

⁷² ETS-e 5. §.

⁷³ Vrd. ex-Vene Veksliseadustiku 88. art.

tuleb lugeda parandusi edasiande-pealdistes kehtivaiks ainult allakirjutatud õiendiga⁷⁴.

Niihästi ÜTS-e kui ka ETS-e süsteemil on omad paremused, kuid nad pole ilma ka puudusist. Eestis praegu kehtiva süsteemi hüveks on tema järjekindlus, ülevaatlikkus ja selgus. Säärase tseki tekstiga tutvumisel, milles ei leidu üldse parandusi tsekitarvikuis või mille parandused mitteolulistest osistes on vastavalt õiendatud, võib tekkida kahtlemata vähem kahtlusi ning arusaamatusi kui säärase süsteemi juures, mis lubab igasuguseid ning mitmevormilisi õiendeid. Kuid teisest küljest, raske on ette näha kõiki neid juhtumeid, kus parandamine võib osutuda vajalikuks. Ühtlasi näib, et ÜTS vähema vormilikkuse ja suurema vabaduse jätmisega on siiski tegeliku elu nõuetele lähedam ning seega vastuvõetavam. Pealegi selle süsteemi juures pole võimatu kontrollida läpsalt tsekiteksti, tseki pöördel pealdisi ning nende kohta tehtud õiendeid, olgugi et see on pisut raskem kui Eestis praegu kehtiva süsteemi juures.

III. Indosseerimine. — Olulisemad erinevused ETS-e ja ÜTS-e vahel tseki edasiandmise küsimuses on järgmised:

1. ETS ei luba rektatsekke, s. t. sääraseid tsekke, mis sisaldavad edasiande-keelu klauselit⁷⁵. ÜTS aga võimaldab säärase klauseliga varustatud tsekkide väljamist tingimusel, kui nad on koostatud teatava isiku nimele⁷⁶. Sääraseid tsekke võib edasi anda, kuid ainult tavalise loovutuse (*cessio*) vormis ja tagajärgedega⁷⁷. See norm näib olevat täiesti otsustarbekohane, sest kui üldse on lubatud klausel edasiande-keelu kohta ja kui see klausel on tähendatud tseki väljaja poolt tsekile, siis pole ka mingit alust lubada säärase tseki indosseerimist, millega kanduksid üle indossaadile kõik selle tsekiga seoses olevad õigused. Rektatsekkide praktilise vajaduse tõestamiseks piisab juba küllaldaselt viitest uuematele tsekiseadustele, mis on pidanud tarvilikuks lubada seda liiki tsekke⁷⁸. Sama seisukohaga on liitunud ka Genfi tsekiõiguse ühtlustamise konverents.

⁷⁴ Vrd. ex-Vene Veksliseadustiku 89. ja 19. art.

⁷⁵ ETS-e 13. §-i teine lause.

⁷⁶ ÜTS-e 5. art. 3. lõige.

⁷⁷ ÜTS-e 14. art. 2. lõige.

⁷⁸ Vrd. Dr. Felix Meyer: Osund. teose I köide. Lk. 105 jj. — Vt. ka P o o l a 14. nov. 1924. a. tsekiseaduse 9. art. 2. lõige.

2. ÜTS-e järgi võib indosseerida tseki ka tseki väljajale ning igale tsekikohuslikule; kõik need isikud on õigustatud uuesti indosseerima tseki⁷⁹. Eestis kehtiv tsekiõigus aga näeb ette tseki andmist tseki väljajale ainult kustutamiseks⁸⁰. Et blankopealdisega tseki on lubatud edasi anda ilma igasuguse pealdiseta⁸¹, siis on võimaldatud sellega Eesti tsekiõiguse mainitud normist mõeldahiilimine: pole ju alati kerge tõendada, et tsekk oma tsirkulatsioonis on tseki väljaja kätte tagasi tulnud ning siis viimase poolt uuesti edasi antud. Teisest küljest aga, säärane norm võib tekitada usaldamatus-tunnet tseki vastu: tseki valdajale võidakse esitada valet põhjendiga, et tsekk on uuesti tseki väljaja käest läbi käinud ning seega oma kehtivuse kaotanud. Arvestades kõike seda, näib olevat õigem ÜTS-e seisukoht, mis võimaldab tseki uuesti indosseerimist ka tseki väljaja poolt.

3. ÜTS, nagu ETS-ki, määrab, et tseki lunastaja nimele tehtud indossamendil on allkirja tähendus temalt tseki summa kättesaamise üle⁸². Kuid sellest üldnormist lubab ÜTS järgmise erandi. Ta lubab indosseerida tseki tseki lunastajale sel juhtumil, kui viimasel on mitu asukohta ja kui seejuures tseki indossamendis märgitud tseki lunastaja asukoht ei ühti tseki tekstis tähistatud tseki maksukohaga⁸³. See võimaldab tseki maksukohast erineval tseki lunastaja asukohal tseki vähemalt eskompteeridagi⁸⁴.

4. Eestis kehtiva tsekiõiguse järgi võib edasi anda ettenäitaja-tseki (*Inhaberscheck, chèque au porteur, cheque to bearer*) kolmel viisil: 1) ilma mingisuguse pealdiseta, 2) blankopealdisega ja 3) nimelise pealdisega⁸⁵. Järelikult, Eestis on võimalik ettenäitajale väljatud tseki muuta

⁷⁹ ÜTS-e 14. art. 3. lõige.

⁸⁰ ETS-e 84. §-s tehtud viite põhjal vrd. ex-Vene Veksliseadustiku 89. ja 17. art.

⁸¹ ETS-e 13. §-s tehtud viite põhjal vrd. ex-Vene Veksliseadustiku 18. art. — Sama võimaldab ka ÜTS-e 17. art. 3. punkt.

⁸² ÜTS-e 15. art. 5. lõige. — Vrd. ETS-e 13. §-i 2. lõiget.

⁸³ ÜTS-e 15. art. 5. lõige.

⁸⁴ Vrd. käesoleva kirjutise 2. joonealuses märkuses osundatud Haag'i 1912. a. konverentsi Aktide I kõite 227. lk.

⁸⁵ Vrd. ETS-e 13. ja 84. §-s tehtud viidete põhjal ex-Vene Veksliseadustiku 18. ja 20. art.

indosseerimise teel ordertsekiks (*Orderscheck, chèque a ordre, cheque to order*). Seega aga koormatakse tsekilunastaja tsekiväljaja tahte vastaselt tülika lisakohustusega veenduda tseki vastuvõtmisel lunastamiseks tseki valdaja seaduspärasuses⁸⁶. Sellest hoidumiseks loeb näit. Austria 1906. a. tseki-seaduse 6. §-i 2. lõige ettenäitaja-tseki teatud indossamentid tsekiõiguslikult tühisteks. Mainitud artikli ametlikes motiivides öeldakse, et ettenäitaja-tsekkide juures ei olewat tarvet indosseerimise järele. Ettenäitaja-tseki indosseerimisel olewat mõtet vaid siis, kui sellega saavutatakse tseki kaasvastutajaid; selleks aga olewat vaevalt õigeks vormiks indossament, mille peamiseks ülesandeks on tseki edasiandmise võimaldamine teatavate tagajärgedega⁸⁷. ÜTS on selles küsimuses valinud vahepealse tee. Ta lubab küll ettenäitaja-tsekkide indosseerimist, kuid ei ühenda selle toiminguga kõiki tavalise indosseerimisega seoses olevaid tagajärgi: ettenäitaja-tseki teatud indossamenti põhjal vastutab indossant regressiõiguse eeskirjade järgi, ilma et seejuures tsekk ise muutuks ordertsekiks⁸⁸. Järelikult, tseki välja lunastanud indossant on õigustatud pöörduma selle normi alusel regressinõudega teiste endasarnaste indossantide poole. Et ettenäitaja-tsekk tema indosseerimisel ÜTS-e järgi ei muutu ordertsekiks, siis ka tseki valdaja legitimeerimiseks tseki lunastamisel piisab lihtsalt tseki valdamise faktist. Tsekilunastajal pole vaja tõendada siin, nagu seda nõuab Eeslõike kehtiv tsekiõigus, et indossamentide rea katkestamatuse ega tseki lunastamiseks esitaja isiku samasuses selle isikuga, kelle nimi on märgitud viimases indossamendis, välja arvatud muidugi see juhtum, kui rida lõpeb blankopealdisega⁸⁹.

(Järgneb.)

⁸⁶ Vrd. ETS-e 13. §-s tehtud viite põhjal ex-Vene Veksliseadustiku 23. art.

⁸⁷ Vrd. dr. Guido Strobele: Osund. teos. Lk. 47.

⁸⁸ ÜTS-e 20. art.

⁸⁹ Vrd. Prof. A. I. Kaminka: Ustav o Vekseljah. Zakon 27 maja 1902 goda s razjasnenijami po zakonodatelnõm motivam, rešenijam Graždanskago Kassatsionnago Departamenta i jego Otdelenii, Sudebnago Departamenta i 2 Obštšago Sobranija Pravitelstvujuššago Senata i germanskikh sudov. Izdanije tšetvertoje, dopolnennoje. Kaunas, 1928. Seletusi 23. artiklile, lk. 76 jj.

Riigikohtu tegelus.

Üldkogu.

Kas kuulub UNS 533. § 2. jaos ette nähtud tasuraha (deneznoje vsõskanije) süüdlase maksujõuetusel asendamisele arestiga UNS § 59 alusel?

Vastus: eitav.

Riigikohtu üldkogu seletas:

UNS on ette nähtud §§ 2 p. 8 ja 24 peakaristusena rahatrahv (deneznaja penja) ja § 33 p. 2 lisakaristusena tasuraha (deneznoje vsõskanije), mis määratakse ainult seaduses eriti ette nähtud juhtumeil. Sama seaduse üldosa § 59 järgi kuulub arestiga asendamisele ainult peakaristuse rahatrahv, mitte aga seaduses eriti ette nähtud lisakaristus. See üldreegel kuulub käsitamisele UNS eriosas ette nähtud sanktsioonide kohaldamisel. Erandid sellest üldreeglist on UNS eriosas eriti ette nähtud, nagu näit. § 627, kus on eriti öeldud, et UNS §§ 624—626 tasuraha kuulub ka asendamisele § 59 alusel. UNS 533. § 2. jaos on sama seaduse üldosa § 33 nõude kohaselt lisakaristusena ette nähtud ka tasuraha (deneznoje vsõskanije), kuid 533. § 2. jaos ei ole eriti öeldud, et see tasuraha kuuluks ka asendamisele arestiga UNS § 59 alusel. Seepärast tuleb järeldada, et UNS 533. § 2. jaos ette nähtud lisakaristustasuraha (deneznoje vsõskanije) ei kuulu asendamisele arestiga UNS § 59 alusel.

(RkhÜ toim. nr. 38 — 1933.)

Kas on lubatud erakaebe korras edasi kaevata kohtumääruste peale, mis on tehtud Ametnikkude vastutusele võtmise seaduse § 10 põhjal (Vene ajut. val. 1917. a. 17. apr. seadus) asjaosaliste kaebuste puhul prokuröride peale kriminaaljälitamise mittealustamise pärast ametialastes süütegudes?

Vastus: jaatav.

1917. a. 17. apr. seaduse I jao § 10 järgi võis prokuröri toimingute peale kaevata sellele kohtule, kellest olenes ülesantud ametialase süüteo eest ametnikke kohtu alla anda, ja kohtu alla andvate kohtute otsuste peale ei ole KKS-s ette nähtud edasikaebust kõrgemale kohtuastmetele. Kuid nagu Riigikohtu üldkogu on juba seletanud (nr. 9 — 1927), on Eestis endine kohtu alla andmise kord ära muudetud (vt. RT 1919 — 5 ja Põhiseadus § 16). Et aga Eestis on kohtu alla andmise kord muudetud, siis ei tohiks kahtlust olla, et need kohtud, kes Riigikohtu üldkogu seletuse kohaselt (nr. 9 — 1927. a.) arutavad kaebusi prokuröride loobumise peale ametialastes süütegudes kriminaaljälitamise algatamisest, ei funktsioneerid kohtu alla andvate kohtutena, kelle otsuste peale ei saa edasi kaevata, vaid need kohtud

mõistavad kohut harilikkude esimese instantsi kohtutena, kelle määruste peale võib harilikus, KKS-s ette nähtud korras edasikaebusi anda, nagu seda õigusmõistmise huvid nõuavad.

(RkhÜ toim. nr. 51 — 1933.)

P. K.

Administratiivosakond.

Kas lepingu järgi ülevõetud riikliku laenu väärtuse määramisel tempelmaksustamise otstarbel tuleb arvestada Tempelmaksu seaduse § 6 p. 1 ja Pärandusmaksu seaduse § 34 sätteid?

Vastus: eitav.

Kuigi riigilaenu tasumine on lubatud pooleaastaste mahamaksudega, siiski see asjaolu ei tee võlga ennast ja neid mahamakse perioodilisteks maksudeks, mis ette nähtud Pärandusmaksu seaduse § 34, sest riigivõlg on ette nähtud kindla summana ja teda on lubatud sisse nõuda ka enne tähtaega, kui võlgnik oma kohustust korralikult ei täida. Seepärast puudub alus tempelmaksustamise otstarbel riigivõla väärtuse määramisel arvestada Pärandusmaksu seaduse § 34 sätteid, vaid toimingu objekti hinnaks tuleb lugeda lepingus tähendatud rahasumma vastavalt Tempelmaksu seaduse § 6 p. 4 nõuetele.

(RkhA toim. nr. 132 II—1934.)

Kas tempelmaksu tasumise vastutusest vabaneb lepinguosaline eraisik, kui teatav leping on sisse kantud mingi ühingu protokolliraamatusse ja ühingu juhatus on jätnud lepingu tempelmaksustamata?

Vastus: eitav.

Tempelmaksu tuleb tasuda ka ühingu protokolliraamatusse kirjutatud lepingu pealt, sest seadus (BES §§ 2993, 4172) ei kirjuta ette juriidiliste toimingute jaoks üldiselt ja eriti teenistuslepingute jaoks mingisugust kindlat vormi selleks, et nad kehtivust omaksid. Kuigi lepingu sisu on sisse kantud ühingu protokolliraamatusse ja ühingu juhatus jättis lepingu tempelmaksustamata, siiski see asjaolu ei vabasta lepinguosalist eraisikut, kes ühinguga lepingu sõlminud, tempelmaksu tasumise vastutusest.

(RkhA toim. nr. 159 II—1934.)

Kas välismaalt päritud varanduse pealt, kui see varandus pärija poolt Eestisse tuuakse, tuleb pärandusmaksu võtta kehtivas Pärandusmaksu seaduses ette nähtud korras ja alustel?

Vastus: eitav.

Pärandusmaksu seaduse § 1 järgi käivad pärandusmaksu alla varandused, mis ilma tasuta ühe isiku käest teise kätte üle lähevad pärimise teel (seaduse, testamendi, päranduslepingu või väljasuremise põhjal). On keegi omandanud varanduse pärimise teel ja selle varanduse

üleminek pärimise teel on toimunud välismaal sellekohaste välismaa seaduste järgi, siis on see varandus juba välismaal muutunud selle isiku isiklikuks varanduseks ja tuues selle varanduse Eestisse, ei toimu seega enam selle varanduse üleminekut temale pärimise teel Eestis. Ei näe ka ükski meil kehtiv seadus ega ka meile kohuslikud rahvusvahelised normid ette seda, et välismaal päritud varanduse pealt, kui see pärija poolt Eestisse tuuakse, tuleks pärandusmaksu võtta kehtivas Pärandusmaksu seaduses ette nähtud korras ja alustel.

(Rkha toim. nr. 186 II — 1934.)

Kas maavalitsus on kohustatud materjalist tühjaksveetud võttekohta (kruusaauku) pärast materjali võtmise lõpetamist tasandama ja tasandamisega ühenduses olevaid kulusid kandma?

Vastus: jaatav.

Teedeministri ja põllutöömistri määruse (RT 1929 — 33) § 8 sõnastuse järgi paigutatakse mullakiht materjalist tühjendatud kohtadele, kus ta tasandatakse, samas korras kui mullakihi eemaldamine enne materjali võtmisele asumist. Mullakihi eemaldamine võõrandatud kruusaaugult ei toimu mitte maaomaniku ettevõttel ja kulul, vaid maavalitsuse korraldusel ja samuti peab toimuma ka hiljemini mullakihtide tasandamine.

(Rkha toim. nr. 211 I — 1934.)

Kas riigimõisad on lisakinnisvaramaksust vabad?

Vastus: eitav.

Maal asuvate kinnisvarade maksuseaduse (RT 1933 — 53) järgi ei kuulu selle seaduse põhjal laekuvad maksud riigi tulude hulka. Selle seaduse §§ 11—15 järgi on maksumäärajaks alevi- või vallavalitsus. §§ 16 ja 17 järgi on maksu sissenõudjaks samuti alevi- või vallavalitsus ning § 18 järgi kuuluvad selle seaduse põhjal laekuvad maksud omavalitsustele. § 20 järgi võib valla- või alevivalitsus ka pikendada maksuvõla tasumist või maksuvõla hoopis kaotada. Selle seaduse põhjal ei anna riik temale kuuluvaid maksusummasid omavalitsustele, vaid selle seaduse põhjal omavalitsusasutised ise määravad ja nõuavad sisse maksusid enestele ning omavalitsuste kasuks maksustamisele kuuluvad selle seaduse põhjal ka riigile ja omavalitsustele kuuluvad varad, kui need ei ole sellest maksust vabastatud selle seaduse enese põhjal. Riigimõisade valitsuse põhimääruse § 4 ei ole käesolevas küsimuses kohaldatav.

(Rkha toim. nr. 263 II — 1934.)

Kas 5% riigimaks tuleb tasuda protsentide tasumiseks kuluks kantud kogusummast, mis krediiditasutis näitab oma tulude-kulude arves?

Vastus: jaatav.

OMS § 619 järgi toimub 5% riigimaksu tasumine protsentide arulehe alusel ja asjaolust, et aruleht peab olema koostatud enne maksu kinnipidamist talletajalt, tuleb järeldada, et 5% riigimaks tuleb tasuda protsentide tasumiseks kuluks kantud kogusummast, mis krediitasutis näitab oma tulude-kulude arves. Talletaja tuluks ei tule § 619 kohaselt lugeda üksnes protsente, mis temale on välja makstud või tema arvele juba juurde arvatud, vaid ka protsente, mis möödunud aja eest protsentide arulehe järgi temale kuuluvateks on arvatud, mis ettevõtte on juba oma tegevusaasta kuludeks kandnud ja mille peale talletajal on juba õigus tekkinud, kuigi tema ei ole veel õigustatud nende protsentide väljamaksmist endale nõudma. Protsendid talletajatelt ei teki ju ühe päevaga talletise tähtaja kätte jõudmisel, vaid nad kujunevad aja jooksul talletise tegevuspäevast arvates.

(Rkha toim. nr. 288 II—1934.)

Kui maavalitsus teadaande korras avab oma apteegi väljaspool apteekide võrku, kas siis sellega kustub seal asetseva abiapteegi õigus?

Vastus: eitav.

Vabamüügi apteekide avamise seaduse (RT 1924—149) § 2 järgi määrab apteekide võrgu üle riigi kindlaks töö- ja hoolekandeminister Tervishoiu Peavalitsuse ettepanekul (nüüd haridus- ja sotsiaalminister Tervishoiu- ja Hoolekandevalitsuse ettepanekul). Sellest järgneb ja sama nähtub ka teistest sama seaduse sätetest, et apteekide võrku arvatud apteegi avamiseks on tarvis vastav luba. Maa- ja linnavalitsustel, nagu nähtub mainitud seaduse § 6, on aga õigus apteeki avada teadaande korras, s. o. ilma et neil apteegi avamiseks luba oleks tarvis nõutada, ja ka väljaspool apteekide võrku. Alevi omavalitsused ja haigekassad võivad küll ka apteeki avada väljaspool apteekide võrku, kuid neil on apteegi avamiseks tarvis nõutada haridus- ja sotsiaalministri luba (§ 6). Sama seaduse § 14 on ette nähtud, et abiapteegi (filiaali) õigus kustub, kui selle asemele haridus- ja sotsiaalministeeriumi poolt lubatud alaline apteek avatakse. Kui aga maavalitsus teadaande korras, s. o. ilma et tal luba oleks tarvis nõutada, avab oma apteegi väljaspool apteekide võrku, siis sellega ei kustu seal juba asetseva abiapteegi (filiaali) õigus.

(Rkha toim. nr. 305 II — 1934.)

Kas valla valimiskomitee, saades kandidaatide esitamise kirjad, on kohustatud võrdlema seda, kas valimiskirjas kandidaatide nimed, eesnimed, vanadus ja asukoht ühtuvad valla valijate nimekirja kantud isikute omadega?

Vastus: jaatav.

Valla valimiskomitee, saades kandidaatide esitamise kirjad, on õigustatud ja kohustatud Vallavolikogude valimise seaduse (RT 1926

— 97 ja 1933 — 92) §§ 7 ja 10 p. 1 põhjal kontrollima, kas esitamiskirjades tähendatud isikud seisavad valla valijate nimekirjades, s. o. võrdlema, kas valimiskirjas tähendatud kandidaatide nimed, eesnimed, vanadus ja asukoht ühtuvad valla valijate nimekirja sissekantud isikute omadega. Uhtumine peab olema täppis, sest komiteel tuleb võrdlemisel arvestada ainult neid andmeid, mis valla valijate nimekirjas sel ajal on olemas. Valijate endi kohuseks on jälgida, et neid valijate nimekirja õieti sisse kantaks, ja kui seda ei ole tehtud, siis nõuda selleks määratud tähtajal nimekirja parandamist.

(RkhA toim. nr. 311 I — 1934.)

Kas kohus üldse võib tunnistajaid üle kuulata asjaolu kohta, missuguse ruudukese keegi on vallavolikogude valimistel toimunud hääletamisel ära andnud?

Vastus: eitav.

Põhiseaduse § 76 järgi on hääletamine vallavolikogude valimistel salajane ja Vallavolikogude valimise seaduse §§ 31, 36 jt. järgi toimetatakse valimisi kinniselt. Valimistel üldse ei või kontrollida, kelle poolt keegi hääleõiguslikest kodanikkudest hääletab, ja seda ei või ka hiljemini selgitama või kontrollima hakata ka kohus tunnustajate ülekuulamise kaudu, missuguse ruudukese keegi on hääletamisel ära andnud.

(RkhA toim. nr. 342 I — 1934.)

Kas Kaitseseisukorra seaduse (RT 1930 — 61) § 9 p. 9 kohaldamiseks on vajalik, et teatavad isikud oleksid korda saatnud mingi süüteo, mille eest nad kuuluvad vastutusele võtmisele kriminaalkohtu korras?

Vastus: eitav.

Kaitseseisukorra seaduse § 7 põhjal juhib riikliku korra ja ühiskondliku julgeoleku alalhoidmisele sihitud tegevust kaitseseisukorda kuulutatud maa-alal sisekaitseülem, ning tema on õigustatud sama seaduse § 9 p. 9 põhjal keelama üksikule isikule viibimise kaitseseisukorda kuulutatud kohtades. Selle abinõu tarvitusele võtmiseks ei ole sugugi vajalik, et teatavad isikud oleksid korda saatnud mingi süüteo, mille eest nad kuuluvad vastutusele võtmisele kriminaalkohtu korras, vaid sisekaitseülem võib seda abinõu tarvitusele võtta ka isikute kohta, kes ei ole kriminaalkohtu poolt karistatavat süütegu üldse toime pannud, kuid kelle tegevus raskendab riikliku korra ja ühiskondliku julgeoleku alalhoidmist, olles üldiselt suunatud sihtidele, mis ei ole sobivad riikliku korra ja ühiskondliku julgeoleku alalhoidmisega.

(RkhA toim. nr. 345 II — 1934.)

M. T.